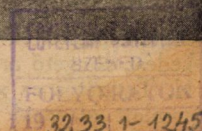

A nagymama

ASSZONY HOVÁ MÉGY?

Írta: Szederkényi Anna.

Ha elfogadjuk igazságnak azt a mondást, hogy erkölcsileg a legtökéletesebbek azok a nők, akikről a legkevesebbet beszélnek, akkor ugyancsak gondolkodóba kell esnünk a fölött, vajjon mennyit is ér korunk asszonya? Ez az asszony, akinek bubifrizurájától a boxoló keztyűjéig és úszódresszéig minden íze és porcikája állandó megbeszélés tárgya. Végig az egész világon. A tudományos vitatkozásoktól kezdve, a tárgyaló termeken keresztül — a rosszul megírt mozi-darabokig és az aljas érzéseket felkorbácsoló kabarészennialításokig.

A nő az előtérben.

Az a nő, akire újjal mutatnak, de senki sem meri szemébe mondani, hogy mit gondol róla? Csak a háta mögött suttogják okosak és oktanok: ő az oka mindennek. Miatta boldogtalan az emberiség.

Mindez azonban csak szó. Általánosítások, megkerülése a valóságos mondanivalónak. Felszínesség, a látszat mögé való bujkálás: Vád, amely végeredményben nem mond és nem bizonyít semmit. Valamennyien, akik a modern otthon és ezzel kapcsolatban a modern anya problémájával foglalkoznak, jól tudhatják, hogy itt sokkal többről van szó ma már, mint a rougeról, az erotikus táncokról, a cigarettáról és arról a régen tisztázott problémáról, beleillik-e az egyetemi padba korunk leánya vagy sem? Már nem arról többé, hogy korunk költőinek a kellékárát teljesen új metaforákkal, szimbólumokkal kell fölszerelniök és a modern Leopardi mindenesetre jól teszi, ha nem a nomád pásztort sétáltatja a sápadtképu égi vándor előtt és valami mást kérdez tőle, nem azt: «Mit gondol, mikor vándorútján lebámul az emberre?» Egy kis fantáziával úgyis kitalálhatjuk, miféle gondolatai támadhattak az emberfiáról, aki a generalmarsot fújva masiroz bele nyitott szemekkel az eleven felbomlásba...

Az itt a kérdés, akarunk-e végre-valahára nyíltan szembefordulni a tárgyi valósággal? De úgy meztelenre vetkőzött lélekkel a meztelen, valóságos-valósággal.

Hogy megérett-e már annyira a seb, amikor felfakad magától és elkezd ömleni belőle? Elég cifra-e már korunk asszonyának nászmenete? Szépen táncolnak-e bele a szegyeteljes halálba a gyermeköngyilkosok, a fiatalságuk hajnalán a vérben bűnözők, a halál elé vágató apák és anyák? Minek felsorolni? Aki néz és akar látni, láthatja őket. Szinte nem is fontos ma már megállapítani «ki a bűnös?» A felelősséget ordítják egyre az égit, pedig olyan mindegy ma már hol kezdődött, miért kezdődött és ki által kezdődött. A késő évtizedek társadalmi és történelmi tudósainak lesz ez a dolguk, hogy megpróbáljanak felelni ezekre a kérdésekre.

Ma nem azon múlik milyen volt, azon fordul meg: álljon ki végül egy és mondja meg: milyennek kell lennie! Mert azt már láttuk hogyan indult, azt is látjuk hová érkezett: «tessék utat mutatni, mégis merre tovább?» Az ember hová mégy? — után nem szabad hiányoznia — az ember hová menj-nek. Különben a munka félmunka. A zuhanót nem elég megállítani, hanem vissza is kell segitenünk, sőt fölemelnünk, ha kell — önmaga fölé.

A modern áramlatok, amelyek azt célozzák, hogy a nőből kipusztítsák azokat az alapvető és legősibb érzéseket és éretyeket, amelyek tűzhelyépítő és szűzi erkölcsű anyaságra képesítették őket — ezek a mai társadalmi berendezkedést döngető áramlatok sajátságos női típust termeltek ki. Tetszetős ez az asszony. A századvég, fáradt, beteg, romlott idegzetű férfinak új és kedves is. Ezenkívül okosak a nők, tudósok a tudományokban, még tudósabbak

a test kultúrájában. Ott vannak mindenütt, ahol a férfiak... Szinte komikusan hangzik ezek után fölvetni a kérdést: mégis mi hiányzik belőlünk? Semmi más: csak a lélek. A bibliabeli ósaszonyoknak forrón szeretni tudó, alázatos, szenvedésre kész, asszonyi lelke. Semmi más nem hiányzik csak az ösztönös, egyszerű asszony, az igazi asszony; az asszony. Amelyik semmivel sem több ennél, de ez azután egészen: asszony.

Szinte hallom az ellenvetést, mintha előállott volna valaki és azt tanácsolná a röpülőgép, a szikratávíró, a rádió korszakában az embernek: ülj be a delizsánszba vagy a póstakocsiba és azon próbáld meg áthajózni — a tengert. Valami kis különbség mégis van. A tudományos fölfedezések, az ész kipallérozása, a technikai előrehaladás ugyanis nem jelent egyet a lelki és érzésszel visszafejlődéssel. A szikratávíró nem föltételezi, hogy az emberfiában hűnyjék ki — az isteni szikra. Repülni fölfelé lehet, sőt kell, de nem szabad a léleknek ugyanannyit zuhannia lefelé! Egy szóval: az asszony észbeli kiművelődése, tudományos kiképzése — egyáltalán — az úgynevezett egyenjogúsítás, ami alapszámban véve nagyon helyes, nem jelenti azt, hogy az asszonynak ki kell vetkőznie azokból az alapvető érzésekből, amelyeken minden időközön keresztül a tiszta, nyugalmas, boldog, egységes családi és társadalmi élet épült föl.

Vagy akadna valaki, aki más magyarázatát tudná adni maladozó, lezüllő, széthulló életünknek és annak a kietlen szívszorongató látványnak, amit a mai társadalom keresztmetszete nyújt? A családanya nem tudja összefogni és derűs egyensúlyban együtt tartani és irányítani a körülötte sarjadzó és mellérendelt életet.

Nem elég mély a szeretet kútja. Egyáltalában: a szeretet helyét szeretkezés foglalja el és nincs többé szerelem csak szerelmeskedés. Szerelem a házasságban: ma ennek más neve van. Ne mondja senki, hogy ezek külső tünetek. Jelenségek, amelyekből elhibázott dolog volna az általánosságra következtetni. A modern nőnek elférhasodása testben és lélekben, a folytonos eltávolodás a régi női ideáltól, természetes következménye annak a gazdasági kényszerűségnek, amely a nőt az otthon négy fala közül kiverte a kenyérkereseti pályára. Így szól az ellenvetés.

Elmultak azok az idők, amikor a társadalom megengedhette magának ezt a buvócska-játékot az igazsággal. Nem a kenyérkereső nők azok, kiknél fokozatos erkölcsi sülyedés mutatható ki, hanem legelsősorban azok, akik még mindig benn élnek az ellátottság védőáncái mögött. Ezeknél jelentkezik az eszeveszett élvezethajhászás a gyönyörbefulladás vágya — a részegségig. Mindent követelni fenéig üríteni a pohárt... Elveszni egészen a kéjben, feloszlani benne — ezzel szemben nem vállalni semmit a kötelességekből. Ezek a vérvörös száju, medúzafejű, vékonypénzü Minotauruszok. Felfalták egy világnak minden szépségét. Eltemették magukban az élet aranyderűs fiatalságát. Nincs többé álom, ábránd, nincs illúzió szebb és jobb magunkról. Nincsenek ideálok, magasztos célok. Az elbukott angyal gonosz világot vetél magából. Szomorú, sivár és beteg korszak a beteglelkű, roncsolt idegzetű nők körül. Korszak, amelyet a nő nem bírt megihletni, nem bírt felemelni felmagasztosítani a sárból. Säremberek, nincsen aki lelket leheljen beléjük.

Kor, amelynek bűnös arcát sohasem fogja tisztára törölni a Veronika kendője.

Milyennek képzeljük el azt a női ideált, akire az emberiség várakozik?

A nőnek, aki ezt a boldogtalan emberiséget vissza tudná önmagának adni, jobban mondva fel tudná szabadtítani még egyszer a lelki tetszhalálból, annak a nőnek egyesítenie kell magában a régi női ideál magasztos lelki tulajdonságait, korunk asszonyának életrealitásával, jobban mondva harciakészségével. A mai asszonyideál kenyérkereső bajtárs — túl az otthon küszöbén — de azon belül annyira intelligens, olyan magas kultúrájú, olyan öntudatos, hogy le tud egyszerűsödni a bibliai feleség alázatos önkényes megadásáig, — jobban mondva szárnyalni tud odáig. A kenyérkereső asszony, amelyik otthona küszöbének átlépése előtt, leveti magáról a világ számára magára öltött hétköznapi porhüvelyét és be az otthonába nem viszi soha az utca sarát. Kilép önmagából és a négy fal között asszony, a gyermekeinek anyja, mindeneken túl csakis asszony.

Asszony, a síma gránát gyümölcse, az elefántcsonttorony, az Énekek énekének megihletője. Akit meg lehet szeretni dalt dalolva, nem csupán a részegségtől kivörösödött képpel és bemocskolt szájjal.

Szó sincs róla, nem is olyan egyszerű és nem is olyan könnyű feladat a mai nőnek kiépíteni önmagából ezt az

ideált. De nem is lehetetlen. Csupán tudatos célkitűzésre van szükség és fanatikus akaratra a kivitelben. El kell hinnünk, hogy még nem tartunk a tökéletesség csúcspontjánál, ha a részeg világ aljas szenvedelmességében fetrengve ezt ordítja is.

Mert az emberiség valóban boldogtalan. Valóban — túl a tengeren, a kincseiben fulladozó Amerikában és a világháború nyavalyájától megnyomorított Európában egyképpen.

Ez már nem közgazdasági harc. Nem az anyagi léttel való küzdelem, hanem a teljes elanyagiasodás. Ennek a világnak a képét nem szépíti meg a női szívnek lágy simítása. A női kezek leszoktak az anyás mozdulatokról. A szekercét forgatják és esténként a gyermek kezét nem kulcsolják imára, így szoktak le ők is az esti imáról. Ezért felejtették el az imádságos tiszta csókot is.

Ezt kell újra megtanulniok. Olyan okosnak és olyan kulturáltként lenni, ahol már öntudatos elhatározásból következik a boldogító jószág. A mai nőnek kell faragnia magából, a tanult, művelt, józan ítéletű, élesen látó, harcos asszonyból — az otthon alázatos, tűrő, egyszerű, ösztönös asszonyát. A kettő együtt a ma asszonya.

Íme a női ideál, akire várakozunk?

TÜKÖRCSE REPEK.

Írta: Móra István.

Levegőváltozáson.

Gyuszika egyke volt és cérnaszál legényke. Júliusban iratták be a gimnáziumba s az alatt is háromszor-négyszer köhécselt, valahányszor az igazgató úr kérdéseire feleletet adott.

— Nem beteg a kicsike, méltóságos asszonyom? — tudakolta a direktor a beírás végeztével.

— Nem kérem, csak egy kicsit gyenge, — felelte a tanácsosné, — mindig ilyen volt, pedig mindenben kedvire járunk. Hanem tanulni jól tanul, mint látni tetszett a bizonyítványából.

— Nono, — legyintett a pápaszemes igazgató, — csak az a kérdés, meddig bírja. Ajánlanám, hogy tessék megvizsgáltatni az iskolai orvos úrral, éppen itt van. Második ajtó ide.

A méltóságos asszony kicsinylette az iskolai orvost, orvosprofesszorral nézette meg a gyereket. Meg is röntgenezték. A tüdőcsúcsokban mutatkozott egy kis homály, szervi baj nem jelentkezett, az általános gyengeség ellenben nyilvánvaló volt. Levegőváltozást javallott a tanár úr, szabad levegőt, lehetőleg pusztán, ahol bővíben van a tej is, — és homokot, sok szaladgálást, játékot, szabadsgót.

A méltóságos asszony összetanakodott urával, a tanácsos úrral s abban állapodtak meg, hogy az öreg Balajthyékat kéri meg, a méltóságos asszony keresztapját, keresztanyját, hogy vállalnák el a gyereket a vakációra. A méltóságos asszony is náluk nyaralgot olykor iskoláslány korában. Áldott két öregek a keresztikék, gyermektelen öregek, tán azért is szeretik úgy a gyereket. Az elesett tanyai tanító fiát is ők vették szárnyuk alá. Most már gyakorló orvos a Rókusban.

A méltóságos asszony írta meg a kérő levelet, keresztanya felett rá:

— Csak gyertek, édes gyermekem, úgyis olyan magunk vagyunk.

A vasúti állomásra az öreg tekintetes úr ment elejbük.

A méltóságos asszony előre integetett neki zsebkendő-jével és messziről köszöntötte:

— Csókolom a kezeit keresztapa.

S leszállást a nyakába kerítkezett.

— Hát meg nem ismertelek volna, báránym, úgy megemberesedtél! — avval eresztette ki ölelésiből az öreg úr. — Hát a lurkó?

Gyuszika már akkor haptákban állt, derékszögbe vágta magát és kezét csókolt.

— Hopp! — hűledezett a tekintetes úr, — nem vagyok én püspök, te. Ez pedig meg ne történjen többet.

Avval fölkapta a vékonyka palántát s ugyan meg is rázta a feje fölött:

— Te macska, te! Hanem megállj, majd mangolicát nevel tebelüled a keresztike.

Kint az állomás előtt fölsegítette keresztlányát az ülésbe, aztán a gyereket biztatta:

— Gyere, púpos, anyád mellé!

A gyerek szabadkozott:

— De kérem szépen... Tessék csak fölszállni. Itt az én helyem, ni! — s már akkor föl is ugrott a kocsis mellé.

— Jó nevelés! — sügta az öreg úr, mikor elhelyezkedett keresztlányával.

János kocsis pedig suhintott az ostorával:

— No, Jézus gyí!...

(Az ő szólása pedig távol se istentelen szolás, csak összevont mondat, a helyett, hogy: no, mehetünk, Jézus segítsen bennünket, gyí, lovacskák, gyí!)

A méltóságos asszony tekintetét az az összevont mondat irányította a kocsis felé. Össze is csapta rá a kesztyűs két kezét:

— Jé, hisz ez a János bácsi. Jó napot, János bácsi!

A vén szolga oldalt billentette fejét:

— Az a! Fogadj Isten! Ki volna más? Még az Isten el nem szólít a tekintetes úr lovai mellül... Gyí, Jézus!...

Mikor a méltóságos asszony utoljára ezen járt, feneketlen homok marasztalta itt a kereket, azóta makada-

mirozták a zsványt. (Biztosan valami autózó új úr vett a tájon birtokot.) Másfélóra volt régenten a nyári út a Síkárosig, most félóra. Azt is rövidíti a kocsizörgés közt elpergetett beszélgetés:

— Hát keresztanyám?

— Nekitellett azóta.

— Csak ha egészséges...

— Ojjé! De hátha még nem panaszkodna.

— Mi panasza lehetne, ugyan, mikor mindene megvan?

— Meglehetne, ha én olyan tudatlan ember nem volnék.

— De keresztapám, a multkor is olvastam, hogy könyvet akar írni a szíkes földek termőrehozásáról.

— Sifli! Valamit sose tudtam megtanulni. Az köztünk a nagy akadály. A mindennapi viloncia.

A méltóságos asszony azon tűnősködött, hogy az öregek még mindig azon osztoznak, hogy az Isten nem áldotta meg őket ivadékkal. Erre is építette vizsgáztatását:

— Ha az Isten így rendelkezett, keresztapám. Abba is bele köll nyugodni.

A tekintetes úr fölkapagott:

— Hát rosszul rendelkezett, hallod-e, báránykám. Mert mégis csak bolond sor, hogy én, ha az emlékezetem nem csal, ötvenhat esztendeje pipálok és máig se tudom úgy letenni a pipámat, hogy a pernye ki ne düljön belőle.

Ezen oszt eladdig nevettek, még a két vasderes be nem kanyarodott a portára s meg nem állt az ambitus előtt.

A tekintetes asszony elejbük gurult. S elsőnek a gyereket rekesztette kövér karjai közé:

— Te, te, te kis nyeszledi te. De szép fekete szemed van.

Aztán az anyját:

— Ó, te méltóságos kis bogaram, te. Hát az urad mért nem hoztad el. Nem is ösmerem még, csak rajzbul.

Megforgatta keresztlányát s a hányat penderített rajta, annyiszor újra ölelte:

— Meg vagyok veled elégedve, napsüti gyíkom, te.

Az öreg úr megmorzsolta a tekintetes asszony fülcimpáját és kujonkodott:

— Hát engem tán a golya költött, hogy nekem azt se mondják, hogy bakfitty.

A tekintetes asszony képen legyintette a tekintetes urat kétújjal:

— A ténsúrral lesz egy kis számadásom. Megint telipernyézte a szobámat. Nem tom, mi keresete volt ottan...

Csontos öregasszony szedte le a kosarakat a kocsisaraglyából s horgászta befelé. S odaszólt a tanácsosnénak:

— Méltóságos lelkem, győjjenek csak utánam, majd kimutatom a szobáikat. Mert aztán vagy érek rá megmondani valamit, vagy se.

A méltóságos asszony odatekintett és állva maradt a szeme:

— Szent Isten! Hisz ez meg Julis néni.

— Az ám.

— A János kocsis felesége.

— Az ám.

— Hát megvan még maga is?

— Meg ám... Mi a fene lehet ebben a kis kosárban, hogy ilyen bolond nehéz?

— A Gyuszika fehérneműje meg a könyvei.

A kocsisné elnevette magát:

— Hát lelkemteremtette, vétek volt ide könyveit is hozni pedig, van az itt a háznál annyi, hogy fölvet mindent, mint a tavaszi árpát a vadperce.

Gömbölyűképű, babosruháas fiatalasszony kukkantott ki az ambitus vadszölleje közül:

— Tekintetes asszonyom, ne soká tessék átabotázni,

mert én már be is készítettem a reggelit az ebédlőbe. Csak ha a tekintetes úr kiszaladna a kertbe, zöld paprikát szakajtana magának. Ő jobban tudja, hogy melyik az erős...

— Ki ez a kis nyelves? — tudakolta a méltóságos asszony.

— Julisnak a lánya meg a János kocsisé. Az ura a kiskocsisnak.

— Furcsa, hogy így parancsolgat.

— Igazsága van. Mindég kötözködik vele az uram, ha nem erős a paprika... Keresztapád mindég szalonát kávézik míg zöldpaprika van. De ha nem erős a paprika, haragszik. Igaza van Borcsának.

A tekintetes úr pedig kézen kapta a kis Gyuszt, kiment vele a kertbe, paprikát szedett, a zsebibe dugkodta, aztán megmutatta Gyuszinak, hogy melyik a Kálmán-körtefa, melyik a nyári esperes meg az Althan ringlója s hogy mindabból annyit ehet, amennyit csak akar, de elsőbb szalonát egyen. Nincs annál jobb étel reggel. A méz se kutya annak, aki szereti. Csak Julisnak szóljon, annál van a kamra kulcsa.

Jó órahosszat eltartott a reggeli. Gyuszi anyuka rendelkezése szerint eszegetett. Kanál, kés-villa úgy állt a kezében, mintha odateremtődött volna. S hogy az asztaltul fölkeltek, bókolt szépen a keresztikének s kezet csókol, anyucit megcsókolta, keresztapa előtt meghajlott s engedelmet kért, hogy átmehessen szobájukba átöltözni.

Keresztike megcsókolta keresztlányát:

— Édes gyerek a fiad... Jó nevelés.

A tanácsosné odahajlott keresztanyja vállára:

— Azért mertük kérni, hogy itt maradhasson, még erőre kap. A levegőváltás, meg az a szeretet itten fölpendíti bizonyosan.

A tekintetes úr meghúzkodja duszos bajszát:

— Haj, haj! Tinike, anyókám: nem kidült megint a hamu a pipámbul.

S kiment huncut alázattal, míg a tekintetes asszony kenyérbél-golyócskát hajított utána.

II.

A tekintetes asszonyék elbeszélgettek még. A méltóságos asszony kezdte a szót:

— Édes keresztikém, szóval is kérem és kérdezem, nem lesz-e alkalmatlan ez az én kis porontyom, nem lesz-e teher a háznál?

A tekintetes asszony nevette:

— Ugyan-ugyan? Szinte jó, hogy többen leszünk. Majd Julisnak is szólok meg Borcsának is, azok meg az uraiknak, hogy a szemük legyen a gyereken, de ne aggassanak neki, hadd szálljon szegény pesti kis madár. En egy kicsit kényelmes vagyok, későn kelő; az uram meg keresztapád, az bezárkózhat szobájába a könyvei közé, — Isten bocsássa meg neki a székiföldek megjavítását, — attól ugyan a világ is felfordulhat. De a házijaink mind a magunk nevelése. Minden öreg cseléd velünk öregedett meg, a fiatalja is szinte családbeli.

A méltóságos asszony felsóhajtott:

— De nagy áldás, Istenem. Pesten nincs jó cseléd...

Boris jött be és leszedte az asztalt.

— Hogy van a kislányod, Boriska? — tudakolta a tekintetes asszony.

— Kőszönöm kérdésit, tekintetes asszony, kihasadt a szemfoga, jobban lett.

— No, hála Istennek! Csak gyümölcsöt ne adjatok neki! — szólt főlemelt újjal a tekintetes asszony.

Majd Gyuszi jött jelenteni, hogy a szobájuk gyönyörű. Csak anyukát kéri, segítsen kipakolni.

Utóbb udvarias meghajlással a keresztkét hitta be a vendégszobába, hogy tessék csak megnézni, hogy ren-

dezkedtek el s fogadta főhajtással, hogy még csak itt lesz mindég rend lesz ebben a szobában, mert rend a lelke mindennek.

Keresztke derékon kapva vezette ki keresztlányát a szobából:

— Derék gyerek... Jó nevelés...

III.

Állt a világ Gyuszinak. Keresztapa sárkányt ragasztott neki avval futkosott, ha fújt a szelecske. Lipehálót szerkesztett, avval szaladgált mezítláb a mezőkön, ha csendes volt az idő esők után. Rákaptott a vízfordó számárra, hússzor is megkerülte rajta a szérűskertet. S evett, mint a farkas. Ahány szombaton megmérékezett, annyi félkilóval nyomott többet. Amiért minden szombaton elismerő barackot kapott a fejébúbjára a tekintetes úrtól és áldást hozzá:

— Az apád faluját...

Hanem a cselédek nem szívelték.

Boris kezdte tenni a panaszt a tekintetes asszony előtt:

— Tekintetes asszony, tetszenék szólni a Gyuszikának.

A tekintetes asszony a szemeivel kérdezte, hogy mi végrül?

— Ha a konyhába belép, mindég köp egyet, hogy de bűdös ez a konyha. Már pedig a mi konyhánkat ne bűdösözze.

A tekintetes asszony túrtöztette a cselédasszonyt:

— Az eszt járja a gyerek, no. Föl se vedd.

Boris duzzogva hurcolkodott ki a szobából.

Folytatta a panaszt pár nap után Julis néni, a szakácsné:

— Tekintetes asszonyom, nekem olyat még nem mondtak, mint ez a kis ifiúr.

— Mit már no, de sok bajotok van vele.

— Beleköptött a reggeli fejés tejembe, hogy az milyen ronda. Én meg azt mondtam, hogy mindjárt képen teremtem, de úgy, hogy vacsorán éri a Pilátust. Hát nem avval öltötte rám a nyelvit, hogy én ne szemtelenkedjek... Ha én ezt az uramnak elmondom, kivesz a szolgálatbul, pedig föltettük, hogy itt halunk meg ennél a háznál, ahol összeöregedtünk.

A tekintetes asszony csigatta az öreg cselédet:

— Ejnye no, eszed lehetne Julis: gyerek, oszt gyerek. Különbén majd szólok az uramnak.

Nem köllött szólnia, szólt már a dinnyecsősz is. Hogy aszongya:

— Tekintetes uram, vége a felelősségnek.

— Hogy-hogy Énok?

— Én nem vállalom tovább a dinnyét.

— Lopják?

— Dehogy lopják. Avvégrül felelnék. Hanem ez a kis kölyök, aki most a tekintetes úrékat szomorítja, ha én kerülök-fordulok, minden valamire való dinnyét megélékel fele érésiben. Rajta is kaptam, nekem állt, aszonta,

ha sokat lármázok, puskával gyön ide, lelő mint egy kutyát. Le ám, — mondok, — az apádat. Arra hozzám vágott egy göröncsöt... Hát mondom, én nem vállalom tovább a dinnyét.

— No, majd teszünk róla! — szólt a tekintetes úr és szivart adott a csősznek.

A tekintetes úr dőmhögve ért haza. A tornác rács ajtaját Gyuszi nyitotta ki neki:

— Kezit csókolom...

Fogadta is, nem is. Bement a könyvesházába. A karos-székbe vágta kalapját, rá is ült. Fújtatott jobbra, fújtatott balra, pennát, papirost keresett, hogy ír a keresztlányának Pestre. Bele is vágta már a tollat a lekváros kalamárishba, mikor besettengett a tekintetes asszony és kérdezte:

— Pestre írsz, apóka, úgy-e?

— Igen.

— Ne írd még apóka. Hidd össze az embereket elsőbb és hallgasd ki. Hátha csak kitalálás minden?

— Mikor a fenébe hívassam őket össze? Világos itt minden...

— Vasárnap reggel igen csak mind együtt vannak. Két nap az egész várakozás.

A tekintetes úr az asztalra capta pennáját:

— Légyen nékem a te igéd szerint!

Ammenképpen pedig minden vigyázat nélkül vágta félig kiszívott pipáját a pallóra.

IV.

S a haladék-vasárnap szombatján délben levelet kapott a keresztke méltóságos keresztlányától, kiben az szeretettel köszöni az eddigi szíves látását gyermekének s egyben kéri keresztapát, hogy haladéktalanul küldje haza Gyuszikát, mindjárt e levél vétele után. Csak a vasútig tessék kivitetni, — útiköltség egyidejűleg föladatott, — nem olyan számár az, hogy kíséret nélkül is haza ne tudna jönni. S rossz néven ne tessék venni a sietséget, de a gyerek nincs ahhoz szokva, hogy mindenféle cselédek rászabadítsanak. Keresztkéék áldott jó lelkek. Isten őket ezerszer áldja meg. De az a buta parasztszelédség idegessé teszi a disztinyáltabb gyereket...

V.

Mikor ezt a történetet kint a pusztán nekem Balajthy bátyám nevetve elbeszélte, eszembejutott egy valaha volt tanárom, aki avval a tanáccsal bökölte ifjú tanító koromban a mellemet:

— Pista öcsém, előttem az élet útja. Adok egy kis tanácskalácsot: cseléddel, inassal pincérrel, szolgálval szemben mindég gavallér légy és udvarias. Mert azok ítélete szerint igazodik felőled a gazdájuk...

Megfogadtam, megtartottam, sose vallottam kárát. Gyerekeimnek is lelkére kötöttem. Ők is hasznát vették.

AZ AKARATOS GYERMEK NEVELÉSE.

Írta: Dr. Frank Antal.

Akárhányszor büszkélkednek a szülők azzal, hogy gyermeküknek ilyen meg olyan erős akarata van. S ha ilyenkor aziránt érdeklődünk, hogy miben nyilatkozik meg ez az erős akarat, akkor legtöbbször kiderül, hogy ez a szülők akaratával szemben mutatkozik. E ponton nagy, némely esetben végzetes tévedésre kell a szülők figyelmét felhívunk. Ugyanis a szülők törekvéseivel

szemben megnyilatkozó gyermeki akarát sohasem nevezhető erős akaratnak, bármilyen erősnek is mutatkozzék, hanem mindig csak akaratoságnak. Csak az eszmény felé törekvő energikus megnyilatkozás nevezhető erős akaratnak, míg a kedvezőtlen gyermeki hajlamoknak engedő akarát csak akaratoság. Ha a szülőknek az eszmények felé való irányítását a gyermek állhatatosan követi,

akkor beszélhetünk erős akaratról; míg ellenben ha a szülők ilyen irányú vezetésével ellenkező állhatatos megnyilatkozást látunk, akkor ez csak akaratosság, amely állandósult formában dacosságra megy át. Amíg az erős akarat a gyermek jövője szempontjából határozott biztató jel, addig az akaratosság a legnagyobb fogyatékosságok egyike. Olyan hibáról van itt szó, amely idült formában a legsötétebb jövőt rejt magában. Ellen Key (A gyermek százada) is tévesen látja a gyermek önfejűségében a jövő emberének akaraterejét.

Imre Sándor szerint: «Ha ez a rend (t. i. a családi életben a teendők szigorú rendje) következetesen érvényesül a családban, akkor nem igen kerül sor külön büntetésre máskor, legfeljebb a 3—5. év között, amikor a gyermek az akaratosság, az önfejűség veszedelmei között evickél.»* Evvel kapcsolatban csak arra akartam különösebben felhívni a figyelmet, hogy az akaratosság gyakran fellépő veszedelem, amellyel akárhányszor azoknak a szülőknek is kell küzödniök, akiknek gyermekei egyéb tekintetben eléggé sikerültek. Egyetemes elterjedtségénél fogva szükségét érezzük a vele való foglalkozásnak.

A következőkben néhány példán szemléltetjük ezt az akaratosságot s ezzel kapcsolatban rámutatunk a megelőzés és gyógyítás módjaira.

A napközi otthonban Gyuri meséli: «Ha kint játszom az udvaron s a mama lejön és kiabál nekem, hogy Gyuri, menj a tejért; én mindig így csinálom: (dobbant a lábával és ránt egyet a vállán). Erre a mamám siet a porolóért (prakkert mondott), hogy megverjen. Persze, mire újra lejön, addig én már messzire elszaladtam». Szeretném tudni, vajon az elszaladással el is kerülte már a fiú a büntetést vagy csak eltolódott? Abból a körülményből, hogy Gyuri ismételtelen dobant a lábával, azt kell következtetnünk, hogy a saját feje után való járásaiért nem vonták komolyan felelősségre. Nézetem szerint ilyen esetekben a poroló nélkül is érhetünk célt. Azt ajánlanám a mamának, hogy hasonló esetekben ne nyúljon sem porolóhoz, sem más ilyen eszközökhöz, hanem várja meg nyugodtan azt az időt, amíg a fiú hazaérkezik. A fiú egészen biztosan haza fog jönni. Ha más nem, hát az éhség haza fogja kergetni. Még azt is el tudom képzelni, hogy hazajövet nem vonjuk rögtön felelősségre, hanem magára hagyjuk, majd megszólal. Ez a figyelmen kívül hagyás sokszor már némi önmagabizálásra készíteti. De akár bekövetkezik ez, akár nem, egy dolog bizonyos, előbb utóbb ennivalót kér. S ekkor megmondhatja a szülő a legnagyobb határozottsággal, hogy addig nincsen enni való, amíg a tejet el nem hozza. Ezt még akkor is megcsinálnám, ha a fiúnak például vacsora nélkül kellene lefeküdnie. Ebből komoly baj nem származik. Ez a kis bőjtölés esetleg javára is válik a szervezetnek. De evvel korántsem mondom azt, hogy ilyen kényszerbőjtöléseket rendszeresítsünk. Meg vagyok róla győződve, hogy egy-két ilyen eljárás meghozza a gyümölcsét, illetőleg tejét. Mihelyt a fiú bizonyos abban, hogy a vállvonogatásnak ilyen bőjtölés lesz az eredménye, azaz mihelyt bizonyossá válik az, hogy ha tejet nem hoz, nem kap reggelire vagy vacsorára tejet (de mást sem), akkor máskor feltétlenül el fog menni. Tehát egyáltalában nem lesz szükség arra, hogy ilyen bőjtölésekhez ismételtelen folyamodjunk; e bőjtölés rendszeresítését helyteleníteném. Ebben az eljárásban feltétlenül következetesnek kell lennünk, azaz az álláspontunkból semmi áron sem szabad engednünk.

Ehhez némileg hasonló eset a következő. Mama: «Jancsi fiam, hozzá a boltból kis élesztőt, de gyorsan».

Jancsi: «Édesanyám, én kicsi vagyok, nem tudok olyan

gyorsan járni, mint édesanyám. Menjen el inkább édesanyám, akkor hamarabb lesz itt az élesztő». Az anya nem szólt semmit sem, csak felkapta kis kendőjét s maga ment el a boltba. Öreg hiba, amikor ilyen felelettel a szülő rendelkezését hatályon kívül lehet helyezni. Talán még örült a mama, hogy fia olyan okos, talpraesett feleletet adott? A nevelés szempontjából ez nagyon veszedelmes felelet. Itt ugyanis nem abszolút, hanem csak relatív gyorsaságról van szó, azaz arról a legnagyobb gyorsaságról, amelynek elérésére a fiú képes. A fiú bizonyára már máskor is gyakorolta a maga akaratának ezt a keresztülvitelét; s így ez amolyan szelíd fejesség színében jelentkezik. Ezen talán lehetne úgy segíteni, hogy a fiúnak valamely kedvenc eledeléből csak nagyon keveset adunk, mondván: ilyen kicsi fiúnak ebből csak ilyen kevés jár; aki gyorsan tud a boltba menni, az már lényegesen többet kap. Bizonyosak lehetünk benne, hogy a következő alkalommal örülni fog, ha felszólítják arra, hogy gyorsan menjen a boltba. Sőt ha nem szólnak semmit sem, akkor ő fogja mondani: «Édesanyám, gyorsan megyek a boltba».

A négy éves Ilus pohárral játszik. «Ilus, ne játsz a pohárral, mert eltöröd!» — mondja a mama. Néhány perc múlva — miután Ilus még mindig játszik — ismét megszólal a mama: «Ne játsz!» Később: «Tedd le!» és így tovább. Néhány újabb perc múlva csörrenés. A pohár összetört. Erre a mama nekiront és jól megveri. Vajon miért következett a fenytetés csak akkor, amikor a pohár már összetört? Nem lehet-e arra gondolni, hogy a mamának csak az anyagi kár fáj és nem a gyermek akaratossága? Vajon nem fog-e a gyermek ilyenek nyomában arra gondolni, hogy nem kell a mama szavára hallgatni, csak arra kell ügyelni, hogy a pohár össze ne törjön? Ilyen fenytetésből nem tanulhat semmit sem olyan akaratossági esetekre vonatkozólag, amelyben pohár nem törhet össze. Szóval az akaratosságot kell büntetni, nem pedig csak azt a cselekvést, amelynek nyomában anyagi kár jár. Milyen vér van az ilyen anyában, aki ennyire nem követeli meg, hogy a gyermek ismételtelen kimondott szavát kövesse? Bizonyosnak tartom, ha a négy éves leánya elé lépek s igazi határozottsággal mondom: «Tedd le a poharat!», le fogja tenni a nélkül, hogy meg kellene verni. Négy éves gyermektől ilyen engedelmisséget már feltétlenül meg lehet kívánnunk. Ha kisebb a gyermek s az ilyen felszólításra nem reagál, akkor elvesszük tőle a poharat. A négy évesnek azonban már meg kell értenie azt, hogy magától tegyen eleget szülei rendelkezésének. Ha még sem követi a szülők szavait, akkor ráütnék arra a kezére, amelyben a poharat tartja (természetesen ügyelnék arra, hogy ennek következtében össze ne törjön a pohár).

A tíz éves Pista télen csúszkálni jár a tóra. «Többé el ne menj, mert beszakad a jég!» — hangzik a szülői rendelkezés. Pista még két hónapig odajárt. A jég beszakadt s alapos hideg fürdőt vett. Ha télen olyan gyenge a jég, hogy beszakadhat, akkor — ha másként nem lehet — karunk erejével is haza kell hoznunk a fiút és valami büntetésben részesítenünk. De ez csak negatív intézkedés, amellyel a kérdést meg nem oldottuk. A tél örömeit, amelyek egyúttal a gyermek edzéséhez is hozzájárulnak, nem lehet a tíz éves fiú elől teljesen elzárunk. Helyettesítsük a csúszkálást esetleg szánkázással (nem kell ennek hajmeresztő ródlizásnak lennie) vagy keressünk olyan jeget, amely be nem szakadhat, s ott korcsolyázzék néha a fiú. (Jutalomként is lehetne ilyent megengedni.) Ha a korcsolya drága, akkor csináljon az apa olyan egyes korcsolyát, amely abból áll, hogy egy darab fa aljára vastag drótot erősítünk. Így levezethetjük azt az energiát, amely a tél örömeinek élvezetére irányul, erősíthetjük a gyermeket is, meg elejét vehetjük a dacos megnyilatkozásoknak is.

* I. S.: A családi nevelés főkérdései. 127. lap. Szülők Könyvtára. 1—3. szám.

Az akaratosság terén vannak olyan megnyilatkozások, amelyek levezetéséhez elegendő, ha egyszer, valamely elhatározó pillanatban határozottak vagyunk. Így Z. család leánya annyira önféjű volt, hogy csaknem mindenben mást csinált, mint amit a szülei akartak. Magasabb műveltség szerzésére intézetbe akarták a leányt adni, aki azonban ellenállást tanúsított. A szülők azonban ez egyszer nem engedtek s a leálynak el kellett mennie. Elérkezett karácsony s a szülők az elküldött dacos leány helyett kedves, engedelmes leányt kaptak vissza. Ebben az intézetben egyrészt szigorú következetességgel, másrészt igazi gyengédséggel a leány jobbik énjét emelték felszínre.

M. mama abban a hitben él, hogy a tekintély elve alapján nevel. Egy alkalommal barackot hámozott, kislánya elvisz egyet azokból és meg akarja enni. A mama nem tartja ezt helyesnek és mondja: «Leányom tedd vissza a barackot!» A kislány dobbant a lábával s azt válaszolja, hogy nem adja vissza. Erre a mama megismétli figyelmeztetését, a kislány pedig szószerint ismétli feletét. A mama harmadszor is elrendeli a barack visszateletét, mire a kislány nagy haraggal és még nagyobb lendülettel visszadobja a barackot a kosárba. — Olvasó! Mit tettél volna az adott esetben? Hogyan ítélted volna meg a kislány tettét? Ha helyes a nevelői érzéked, akkor bizonyára az igazság megsértését láttad volna ebben az eljárásban, amely kiengesztelődést kíván. Hacsak kis nevelői temperamentum él benned, bizonyára megértetted volna a leendő kisasszonnyal, hogy ilyen cselekvések nem vezethetnek ama eszményi világ felé, amely bennünket egész életünkön át mozgat. — Vajjon mit gondolsz, milyen magatartást tanúsított a mama? Diadalmasan körülnézett s azt mondotta az ott levő vendégeknek: «Mindig az én akaratom érvényesül». Ha így érvényesül a mamák akarat, akkor a legnagyobb aggodalommal kell a jövő elé néznünk. Vajjon akarta-e a mama a parancsnak háromszor való ismétlését? Vajjon akarta-e a mama a lábdobbanással kapcsolatos ellenkezést? Vajjon akarta-e a mama azt, hogy leánya hajító gyakorlat kíséretében juttassa vissza a barackot? Vajjon akarta-e a mama, hogy a barack sérülten kerüljön vissza a kosárba s a többiek épségét is veszélyeztesse? Vajjon akarta-e a mama drága idejét ilyen haszontalan szöfecsérlésre fordítani? Vajjon akarta-e a mama a kicsiny környezet társalgási légkörét ezzel az incidenssel, bár rövid időre is — diszharmóniába juttatni? — Amint látható, a kérdések egész özönét tehetjük fel, amelyre csak az lehet a válaszunk, hogy a mama mindezeket nem akarta és mégis azt mondja, hogy mindig az ő akarata győz. Ilyenszerű győzelmek olyan súlyos vereséget jelentenek a nevelésügyben, mint amilyen vereséget jelentenek, pl. a szerbekre nézve azok a jelentések, amelyek először arról szóltak, hogy Valjevónál, azután Kragujevácnál, majd Üszkübnél stb.-nél győztek; míg végre annyit győztek, hogy más országba kellett székhelyüket áttenniök. Ilyen nevelési megsemmisülést jelent az olyan eljárás, amely a fentebbihez hasonló hamis jelentést ad ki a maga pedagógiai munkájáról.

S. önelégült apa így regél nélkülözhetetlen fiáról: «Makacs, önféjű betyár a két fiam. Különösen a nagyobbik (öt éves). Olyan akaratereje van, hogy mindent keresztülvisz, amit csak akar. Ha valamit nem engedünk meg neki, nagy (?) makacsul addig brummog, míg megunjuk, belefáradunk és megengedjük. Kibőjtöli valamennyiünk ellenkezését. No de azért előkerül a bot is. A házi fegyelemnek meg kell lennie!» Az önámításnak igen nagy foka nyilatkozik meg abban, ha az apa abban a hitben él, hogy ilyen szellemű családjában van házi fegyelem. Vajjon mi a házi fegyelem kritériuma? Talán az, hogy néha előkerül a bot? Itt a valóság az, hogy bot mellett sincsen házi fegyelem. A kíváncsok állapot éppen az ellenkezője volna, t. i. a bot

nélkül való engedelmesség. Ezt el is lehet érni, ha az apa nem azért bünteti meg a fiát, hogy önmagát azzal áltathassa, hogy házifegyelem van, hanem azért, hogy az a brummogás, a makacsság elő ne forduljon. Micsoda pipogyság kell ahhoz, hogy a gyermek keresztül viszi azt, amit a szülők nem akarnak? Ajánlom az apának, hogy a bot használata előtt próbálja meg az önféjűséget lelki eszközökkel meggyógyítani. A dolog nyitja nagyon egyszerű: maradjunk meg sziklaszilárdan álláspontunk mellett. Ha a gyermek valamit kér s mi annak megadását nem tartjuk kívánatosnak, akkor ez az állásfoglalásunk olyan legyen, mint egy bevehetetlen vár, olyan legyen az ereje, hogy azt ne lehessen kibőjtölni. Álláspontunk védelmébe nem szabad befáradnunk. Ilyen lelki erők előtt megsemmisül az önféjű betyár és lassanként helyet enged a fegyelmezett fiúnak.

Az akaratosságnak nemcsak az a faja ismeretes, amelyben a gyermek a maga feje szerint jár el, hanem ennek olyan változatát is ismerjük, amelynek az a jellemvonása, hogy a szülő is — jobb belátása ellenére — a gyermek által vezetetti magát. O. hentesmester magához szólítja fiát. Utóbbi meg sem mozdul, hanem azt mondja apjának: «Palikám gyere te ide!» Hát így szólítod az édesapádat, — kérdezi a jelenlévő vendég. «Igen, tetszik látni, hogy idejön.» S miért nem mentél apádhoz? «Minek menjek én, amikor tudom, hogy ő jön majd hozzám.» Ehhez a képhez csak annyit akarok hozzáfűzni, szeretném, ha ez a torznevelés olyan ritka volna, mint ahány O. nevű hentesmester van, akit Pali-nak szólítanak.

Egyik tanítványom írja: «B. barátomnál voltam. A szobában játszott a három éves gyermeke. A fiú a pamlagra lépett a párnát s a padlóra tette. Barátom rászólt gyermekére, hogy a párnát tegye vissza a helyére. A gyermek nem tette s látható volt, hogy a parancs nagyon kellemetlenül érintette. Többszöri felszólításra sem volt hajlandó engedelmessé válni. Állt a párna mellett, sírt, de nem engedelmeskedett még akkor sem, midőn az apja — a vonalzó megfogva — büntetéssel fenyegette. Ekkor az apa a tanácsomra letette a vonalzót és a következőket mondotta a fiának: «Gyere Pali, nem bántlak, tegyük vissza ketten a párnát, nézd, papa is segít neked». Erre a melegebb hangra a gyermek maga tette vissza helyére a párnát; majd Palkó — mondotta — a sírást is elhagyta.

Herbart szerint a gyermek akaratosságával szemben ne legyünk mérgesek, hanem erősek.* Weimer — aki sokat foglalkozik a családi nevelés kérdéseivel — nagyon helyesen hangsúlyozza, hogy minél korábban kezdjük el a dolgot, annál könnyebben tanulja meg a gyermek saját kívánságait szülei akaratára alá rendelni; minél szilárdabban tartanak ki apa és anya ilyen konfliktusokban jól megokolt nézetük mellett, annál biztosabban tanulja meg a gyermek az öngyőzést nehéz úttal.** Locke is foglalkozik a gyermekek akaratosságával és hangsúlyozza, hogy ne tűrjünk a gyermekeknél uralkodási törekvéseket, amelyek vagy mások irányításában vagy tárgyak birtokbavételében nyilatkoznak meg. Ajánlja, hogy a gyermek sohasem kapja meg azt, amit erőszakosan követel vagy ami után sír. Nagyon helyesen éles különbséget tesz a következő két mondat között: «Éhes vagyok», «Pecsenyét szeretnék». Az elsővel a szülőnek okvetlenül foglalkoznia kell (természetesen ezt lehet hozzá tenni, hogy az ilyen irányú kérés nem kell mindjárt teljesíteni, hanem ezt lehet mondani, hogy nemsokára következik pl. az ebéd), a másikat kereken el kell utasítanunk. (Ezt ma is feltétlenül helyesnek kell tartani.) Locke a testi fenytékkel szemben a negáció állás-

* Umriß pädagogischer Vorlesungen. Leipzig. 196. lap.

** Haus und Leben als Erziehungsmächte. München. 1911. 17. lap

pontjára helyezkedik, azonban a makacsság (amelynek egyik formája a hazugság) esetében szerinte a veréshez kell folyamodnunk. Ma nem látjuk ezt a kérdést olyan egyszerűnek, mint Locke. Ma nem mondhatjuk, hogy a makacsság esetében általában testi büntetéshez kell folyamodnunk, hanem azt tartjuk, hogy individualizálni kell. Általánosságban azt hirdetjük, hogy elsősorban a gyermekben lévő feszültség (amely az akaratosság esetében mindig észlelhető) szép szavakkal vezetendő le. Ha ennek minden módját kimerítettük, akkor következik a kemény szavakkal való határozott állásfoglalás. S ha evvel sem érnök el célunkat, akkor jöhet legutolsó sorban a testi fenyték. Ez utóbbiakra — sajnos — sokszor nem a gyer-

mek hibájából, hanem a szülők rossz nevelése folytán kerül a sor.

Az akaratosság terén is a legjobb nevelési mód a megelőzés. Okuljunk a felhozott példákban, azaz törekedjünk ez esetekben elkövetett hibák kerülésével arra, hogy a gyermekben az akaratosság ki sem fejlődjék. Ha pedig kész akaratossággal állunk szemben, akkor — úgy gondolom — a fentebbi példák és az azokhoz fűzött észrevételek eléggé rámutatnak arra az elvre, amely szerint hol eréllyel, hol pedig gyengédséggel kell az akaratosságot, az önféjűséget, a dacosságot levezetnünk és az azokban rejlő energiát a jó irányban értékesítenünk.

ÉDESAPÁM MINT PEDAGÓGUS.

Írta: Boross Sándor.

Endre nem akar iskolába járni.

Befogva álltak a lovak a ház előtt. Jó, becsületes lovak; jó hámos mind a négy. A kocsis már nyeregben ült. Édesapám még bement szent tenni pipájába a tűznél, elköszönni édesanyámtól. Aztán hamar a mezőre ma is, mint mindennap! Szeptember van, szántani-vetni kell, sok a dolog! Egy-két mozgékony ránc a szemöldöke fölött a falusi gazda teendőinek könnyen leolvasható nyílt számvetése volt, amint közben gyorsan szipákolta a pipát, hogy tüzet fogjon a dohány.

Már indult is kifelé, de meglátta a fiút, aki bent az ágy mögött az ablaknál egyik lábát a másikra felhúzza ácsorgott, a levegőben jártatta fekete szemeit, hangtalanul mozgatta a száját, magamagának magyarázva, bizonyítgatva erősen valamit. Hat esztendő ember, már egymásután három napon keresztül iskolás.

— Hát te fiam még nem mentél iskolába? A koldus a hetedik határban jár, te meg még itthon vagy? — szól rá szigorúnak látszó hanghordozással.

A fiú nagy megvetéssel feszíti meg kis vállai között a nyakát, nem szól. Helyette édesanyám készül hozzá a magyarázathoz:

— Én nem értem... nem akar ez az iskolába menni. Hiába mondom...

— Nem akar? — mondja édesapám alig hallhatóan sózogatva. — Hallani még olyat? Hogyne akarna? Eredj rögtön!... Micsoda ember vagy te, hogy iskolába nem akarsz járni? Nyakadba csak azt a tarisznyát!...

A fiú nem mozdul.

— Mindig csak iskola meg iskola! Hát én már mindig csak iskolába járok? Nem szeretek én!... Meguntam én már azt az iskolát!... Meguntam én! A közt a sok fiú meg lány közt!... — tör ki belőle végre a nyílt lázadás az iskolába való járás ellen.

Édesapám rettenetes férfi volt, félelmetes, mint a viharos ég. De nem gyermekekkel szemben és csak olyankor, ha szép, bölcs szavával, jóságos szívével sem boldogult az emberekkel s azok nagyon meg-megharagították. Vállatvonva, legjobbkori indulatával nézett a lázadóra:

— Az pedig pajtás nagy baj, ha te csakugyan úgy határozta magadban! Mert valakinek iskolába kell járni a háztól! — állapította meg higgadtan, édesanyámra pillantva. A kocsisnak meg nekem szántani-vetni kell menni a mezőre. Édesanyád főz, mos, nem hagyhatja itt a házat. Ezek szerint igazán nem is tudom, mi legyen akkor?

— Én sem tudom, — szól édesanyám is csendesen. — Pedig valamelyikünknek mégis csak menni kell iskolába!

Nagy dolog, hogy ilyen nagy ember nem képes belátni a kötelességét!...

— Nincs akkor sokat mit okoskodni: légy te a gazda, megyek én helyetted iskolába, — indítványozta egyszerre édesapám. — Menj te a kocsissal a mezőre. Szántsatok! Azután el kell vetni még ma — tudod, ott azt a darab földet a... De vigyáz a vetéssel! — magot így kell szórni. . .

S magyarázni kezdte neki rendje-módja szerint a vetőember kezemozdulatait.

A fiú pislogott:

— Nem tudok én vetni, — morcogta elgömbült szájjal.

— Nem tudsz?!... Akkor eredj iskolába!

Semmi válasz.

— Nos? Vagy az egyik, vagy a másik! De hogy se iskolába ne akarj menni, se családfenntartó gazda ne akarj lenni — az nem lehet! Micsoda ember vagy te? Semmi-féle kötelességet nem ismersz! Valakinek iskolába kell menni, valakinek meg a mezőre kettőnk közül! Nem lesz jövőre kenyér!... De bánom is én! Nem eszünk legfeljebb!... Add ide lelkem azt a tarisznyát, — fordult édesanyámhoz. Benne van az Ábécé, palatábla, palavessző? Tégy bele egy karéj puha kenyeret...

Letette a pipáját, kiszólt az ajtón:

— Miska, fogjál ki!

A fiú furcsán figyelni kezdett. Édesapám kioldotta a kis iskolástarisznya madzagján a katicusot, hogy elég hosszú legyen. Nyakába akasztotta, benne az Ábécével, palatáblával, karaj kenyérrel s kifelé indult.

A fiú először ámult-bámult, sírhatnékja és kacaghatnékja volt, de egyiket se merte, mikor azonban látta, hogy a dolog igazán nem tréfa, egyszerre fennakadt a szeme:

— Hát csakugyan iskolába akar menni édesapám? — tört ki belőle a rémület.

— Csakugyan?! Hát hogyne akarnék — ha te nem akarsz? Azt hiszed, én talán játszok a szavammal? Vetetlen marad a föld, abbamarad minden dolog! Helyetted kell iskolába járnom ezután! Az iskola mindennél előbbvaló; nem lehet elmulasztani!...

Már kint is volt a kapunál, nyakában a kis fehér tarisznyával.

— Jaj, ne tessék menni!... Ne tessék menni! — kezdte rá a keserves sírás-rívást a fiú, utána szaladva, — mit fog mondani ott az a sok apró gyermek, ha meglátják, hogy ilyen nagy ember megy oda közüjük? Hogy fognak azok ott mind kacsni!...

S belekapaszzkodott a ruhájába, a térdébe.

— Bánom is én! Hadd lássanak, hadd kacagjanak ott!

— Megyek én, megyek én inkább iskolába!...

— Hát...
 — Megyek én, megyek én mindig!...
 — Ha... megígéred, hogy mindig még magadtól
 ezután, akkor... most az egyszer nem bánom!... De!...
 — Megyek! Megyek!...
 Édesapám megbabrálna újjaival szája fölött a bajuszát,

A MAGYAR NÉP OTTHONA.

Írta: Csete Balázs.

A magyar népi ház a fajlélek megtestesülése. Külsején-belsején rajta vannak mindazok a bélyegek-jegyek, amelyeknek együttese a magyar néplélek.

Alaprajza, felépítése, külső elosztása, belső tagolása: mindig józan és gazdaságos, mert a népi életmódnak megfelelő. De nemcsak ennek, hanem a *vagyoni módnak is*.

Sohasem akar többnek látszani, mint ami lehet. Nincs fölös zuga, sem hamisított anyaga. Minden szerkezeti része a célszerűséget szolgálja s mindenik anyaga ezenfelül még a szépet is: még a maga díszítetlen meztelenségében is, hát még ha *természete szerinti* dekoratív megmunkálást kap.

És e két fontos dologban, azaz: a szerkezeti célszerűségben és az anyagbeli őszinteségben, a magyar népi ház mintául állhat igen-igen sok városi ház elé. Olyanok elé, amelyeknek hibás a belső tagolása és amelyeknek a külseje odanemvaló középkori várkastély-tornyokkal és a kapualja a szemöldögerendát roskadozva tartó Atlaszokkal, avagy — urambocsá! — negédes Kariatidákkal hivalkodik. Meg falra aggatott (tehát nem valódi) gyámkövekkel, amelyek (talán azért, mert hamis voltak miatt szégyenkeznek) lekiváncsoznak onnan, agyonveréssel fenyegetve a gyanútlan járóelőket. Közöttük még ama ártatlanokat is, akik nem szeretik az efféle építőművészeti szemfényvesztést. Amely tűri azt is, hogy a malter vagy gipsz: márványt, a fa pedig: rezet, bronzot s talán még ezüstöt-aranyat is hazudjon; no meg aztán, ha közönségesebb, hát akkor: ében- és mahagoni fát.

Egy fővárosi séta különösen meggyőzhet bennünket az ilyes ízlésbeli eltévelyedésekről. Hát még ha a szoba-berendezések stílustalan stílus-zaggyaságait látnánk, amelyekre azonban példákat ne mondjunk, mert vége-hossza nem lenne.

Csak azt említsük meg, hogy a városi otthonokban rengeteg az ízlésöklő és porfogó lim-lom, a nyárs-polgári és szinte már beteges romantika torzszüleményei. A *művirágok*, a *keretezett «élethű» selyemfestések és a negyedik százados menyasszonyi eltakart csokrok*, amelyeknek megülepedett s immáron patinás porrétegét nincs az a szobacicus, aki eltávolíthatná!

Údító ellentétképpen, a falusi ház minden zuga, részdarabja és a legkisebbke holmija is: amilyen *takarékos-józan és módjával élő a szerkezetében, olyan őszintén igazmondó is*. És az életnemesítő szépségeknek nemcsak a festett-faragott díszítésekkel, hímcs-cifraságokkal hódol — amelyeket a fajlélek pazar bőkezűséggel szór szét a háztájék minden porcikájára — hanem a kétségbevonhatatlan tisztaságával is.

Tiszta otthona csak tiszta jellemnek lehet. A magyaré pedig az. Folttalan, hű szavához, ígéretéhez. Történelme bizonyítja. Trianon is ezért szakadt ránk, mert a szövetségi hűség mellett a kibírhatatlanig kitartottunk, pedig ellenünk már eszközök is hadakoztak és alattomos orvátmadók.

A magyar a testi piszkot sem tűri. Orosz fogságomban láttam, hogy télvíz idején bakancsa sarkával törte fel a

úgy tett, mintha nem mosolyogna s kiakasztotta nyakából a tarisznyát. A fiú beleakasztotta a maga nyakába s kis lábaival elindult hűségese az iskolába.

Az iskolalátogató hatóság szerint ő volt hat esztendőn keresztül a legszorgalmasabb, legjobb elemi iskolai tanuló az egész egyházmegyében.

vizek jegét s alóla mosdott — derékig, de mindennap. A germánok pedig — hogy az oláhokat s a ruténeket ne is említsem — a piszoknevelte flekktífuszban pusztultak tömegesen. A tisztálkodásban bizony nem gögősködhetek így: «Deutschland über alles!» Pedig hogy lenéztek bennünket, a valóságig hű szövetségeseiket! Azért talán, mert a császárjuk azt mondotta, hogy a magyarok a kerek-világ legvitézesebb katonái?...

A tiszta magyar léleknek az otthona is tiszta.

Vakító fehér a fala; gondosan «fölvért» a nádtető; az ablakszemek tükrösen ragyogók. A «ház» (szoba) földje naponta többször felmázolódik és a bútorokon, edényeken porszemeket sok-sok esetben talán még mikroszkóppal sem lehetne fölfedezni. (Mig a pestmelléki svábok házaik kívül tiszták, de belül piszkosak.)

A ház előtt pedig nem trágálgé-pocsolyák vannak, mint az orosz parasztnál (mi foglyok láttuk!), hanem öntözött-gondozott virágok sokasága, bájos formájú ágyásokba családositva és faragott-cifrázott virágletrákkal, karókkal feltűzdelve.

A magyar lélek pedig a virágoknak aztán nemcsak az illatát, de csodálatos formáikat és káprázatos színeiket is a lelkébe szívja, hogy díszítő kedvének és ezermesterkedő készségeinek kifogyhatatlan tárháza legyen. Nem is fukarkodik velük, hanem mámorosan ontja mindenre, amire a szemét ráveti, ami a kezeügyébe kerül.

Hímes a bútora, párnája, lepedője, szüre, subája, dohányzacskója, köcsöge, tányérja. Faragott-hímes a «*verejtékes rács*» a pitarajtó előtt, a «*vértelek*», az «*ágasfa*», az ablak salugáterje, a ferdelábú-szivnyilásos székek támlája, a tornác faoszlopa, a kis- és nagykapu, a «*galambos*», a kukoricagöré, de sőt még a baromfiól is.

Mindezt így kívánja a fajlélek.

Így lesz otthon a házból és gyönyörűség az élet a maga-portáján.

Így meghitt, így meleg, így ejti rabul a lelket, így nem lehet elszabadulni tőle soha-soha!... Így hatalmasodik el a család-, a haza-, a fajszerem!... Így lesz földjéhez-ragadó a magyar lélek! Rőla elkergethetetlen, kítúrhatatlan, leigázhatatlan örök szerelme! Mert ezerev földjén nemcsak a vére szakadatlan hullása, karja és kardja ereje tartotta meg, hanem a *munkája* is. És nemcsak a rögtörő, földtúró munka, hanem az is, amely csak szépségeket termelt, amely csak virágokat szórt a munkaszerszámokra és a «*kiscselédek*»-nek hevenyészett játékokká.

Nemcsak a kardban, a hősiességben van nemzetfenntartó erő, hanem a fajművészetben is. És nemcsak a képző-, de jobban tán a *népművészetben*.

Véreim! Ragaszkodjunk még a legsemmisebbnek látszó díszítőformához is, ha azt a mi fajlelkünk teremtetten! Ősiségünk, lételünk fenntartó alkotórésze az is.

Ahány vonalkát, ahány színfoltocskát letagadunk, cserbenhagyunk, elsemmizünk, elkótyavetyélünk faji művészetünkéből, ennyivel-ennyivel hamarabb esünk bele a magunkásta sírunkba! Sohase szabad elfelednünk, hogy

minden nép csak addig alkothat önálló nemzetállamot, ameddig valami *sajátosan eredeti* tud belemondani, beleteremteni, belezengeni az emberiség közkultúrájába.

Sajátos értékeikhez hűtlen fajtákkal szemben nagyon kegyetlen a történelmi végzet, mivelhogy neki csak előretörő, termőképes fajok kellene. Csak ilyenek emelik a nagybetűs Élet színvonalát! A haladást!

Egy népet pedig nemcsak fegyverforgató erői védenek és tartanak meg, hanem a szépségteremtő szerszámai is. A magyar lélek ezt ösztönösen érezte mindig.

Így lett aztán a magyar föld a legpáratlanabb népművészet tündérszága!

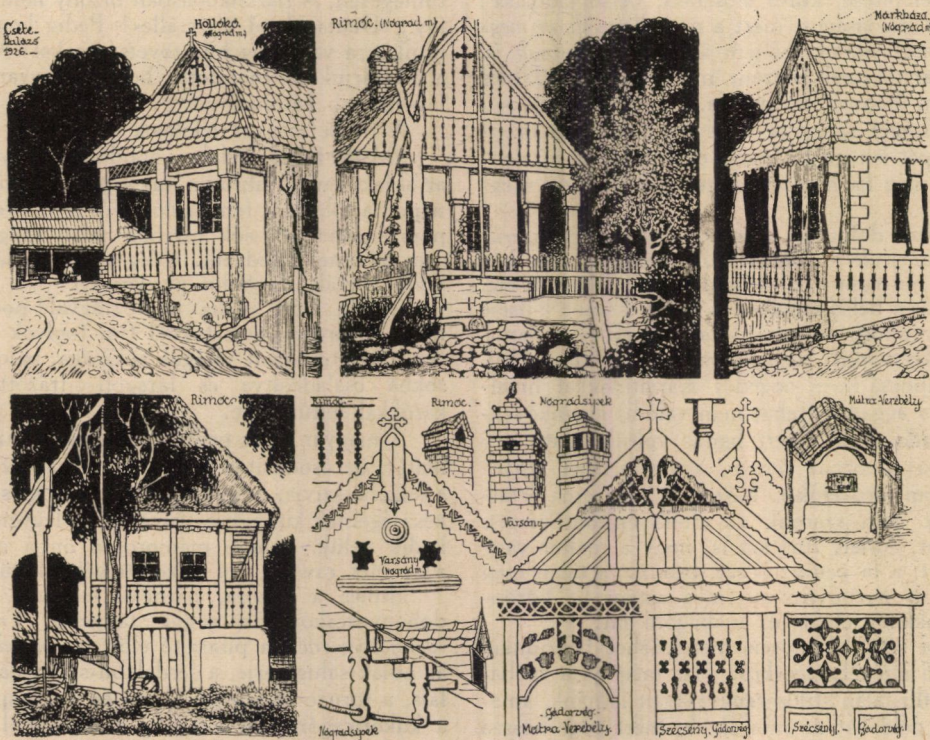
Amit nemcsak mi mondunk, de — hogy egy nagyon büszkeltető példát említsek — *Walter Crane* is, az angolok, sőt Európa legnagyobb iparművészeinek egyike, aki mikor nálunk járt, lelkes csodálattal állott meg a

féle okból, de legelsőül is a *tájkörnyezet alakító kényszere* folytán. Hogy az milyen építkezési anyagokat szolgáltat és hogy ezek az anyagok milyen megmunkálást kívánnak. Mert mily csodálatosan mások az erdélyi és a felvidéki faházak; a dunántúli, jelesen pedig a balatonmelléki (somogyi-zalai) kőházak és az alföldi sárral-vert-falú («fecskekerakásos»), avagy vályogházak!

S ha a többféle építőanyag egyhelyütt összekerülve, versengve kínálja magát, ekkor *keverednek* és a háznak kőből lesz a talpa, fából a fala és cserépből, zsindelyből, rozszalmából, avagy nádából-kákából a tetőzete.

Következetességből (amit szakszerűen *stilusegységnek* mondunk) felemás lesz a kerítés is: pártás ormú kőbástyák között faragott lécekkel (Zala m.).

Vidékenként aztán az állandó anyag megmunkálása, a tapasztalást szaporító gyakorlat, a hagyomány és a szokás

magyar virágornamentumok tömkelege előtt és akit a magyar paraszti hímzések megejtő színvilága az indus és a perza hímzésekre emlékeztetett.

A magyar kéz bűvös érintésétől virágot terem, hajt: a fa, a kő, a cserép, a fém, az üveg, a fonál, a bőr, a szőr, a szaru, a szalma, — mindenféle anyag. Ami aztán nemcsak arra vall, hogy a magyar nép kifogyhatatlan képzelőmű *kitaláló*, hanem arra is, hogy: *ezermeister*. Mert ugyanazon forma- vagy színötlet minden anyagban más-más eszközzel más-más megoldást nyer. Amiből aztán fúrás-faragás, karcolás-vésés, szövés-fonás, festés-hímzés, spanyolozás-puskaporozás és miegyéb lesz (egy-egy ember végigcsinálja akár valamennyit is!), azaz: *népművészet*.

S mintahogy mindenféle képzőművészeti műalkotásnak (képnek, szobornak és a művészi ipar termékeinek) egybegyűjtő hajléka az építőművészet, ugyanúgy mindenféle népművészeti tárgy és tevékenység egybefoglalója pedig a *népi ház*. Amelynek a külső-belső arculata — úgy szerkezetében, mint ékítésében — vidékenként olykor csak igen kevésbé, sokszor pedig feltűnően eltérő. Több-

lassan-lassan *háztípusokat* hoznak létre. Ám ezek is csak hirtelen-látszatra egyformák. Csak hasonlítanak tán, de nem azonosak. És ha végigjárjuk az utcák sorát, akkor látjuk csak igazán (és nagy örömmel!), hogy a *helyi építőstílusnak* szinte már törvényes keretei között milyen csodálatosan ötletes és meglepően eredeti alakításokat végzett az *egyéni ízlés*. Minden házon akad olyasvalami, ami még egyen nincs meg. De legfőként csak a kisebb részletek módosulnak és a díszítmények lesznek talán egészen *mások* is (motívum-alakzatokban, csoportosításaikban és a színezésben), de a szerkezeti lényeg ugyanaz marad: azonos helyi létsor hozván létre.

Sőt — az építészeti szerkezet, azaz: az *alaprajz* és *térbeli kiépítése*, a magyar földnek mindenik részén egyforma, egyforma lévén a magyar — élet. Csupán csak szám- és méretbeli eltérések lehetnek: a *módosság* folyamánként. A szegénynek kisebbek a szobái és kevesebb a melléképülete, a tehetősebbnek pedig több van belőlük és nagyobbak.

Az alaprajzi elhelyezkedésben a konyha — előrésze-

vel: a *pitvarral*, amelytől vízszintes vagy félköríves és tányérokka, köcsögökkel teleagatott *szabadfal* választja el — mindig a középze jön. Az utca felé van a *«tisztá szoba»* (vendégszoba, nagyház), a másik végben pedig a *«lakóház»*. A vendég- és lakószoba elhelyezkedése azonban nem következetes, helyet is cserélhetnek.

A ház elején, de a végén is, a legtöbbször faoszlopos vagy kőlabás (hengerded vagy szögletes *«ámbitusos»*) *gádor* vagy mellvédés *tornác* szalad körül. A tornác lehet majdnem teljesen zárt is, csupán félköríves nyílásokkal (zalasomogyi házak). El is maradhat s csupán csak a tető eleje ugrik ki többé-kevésbé erősen, oszlopok nélkül. S talán még ez sincs, csak 2—4 oszlopos *«kieresztő»* a pitvarajtó előtt. A minden járulék nélküli házeleje ritka és — rideg.

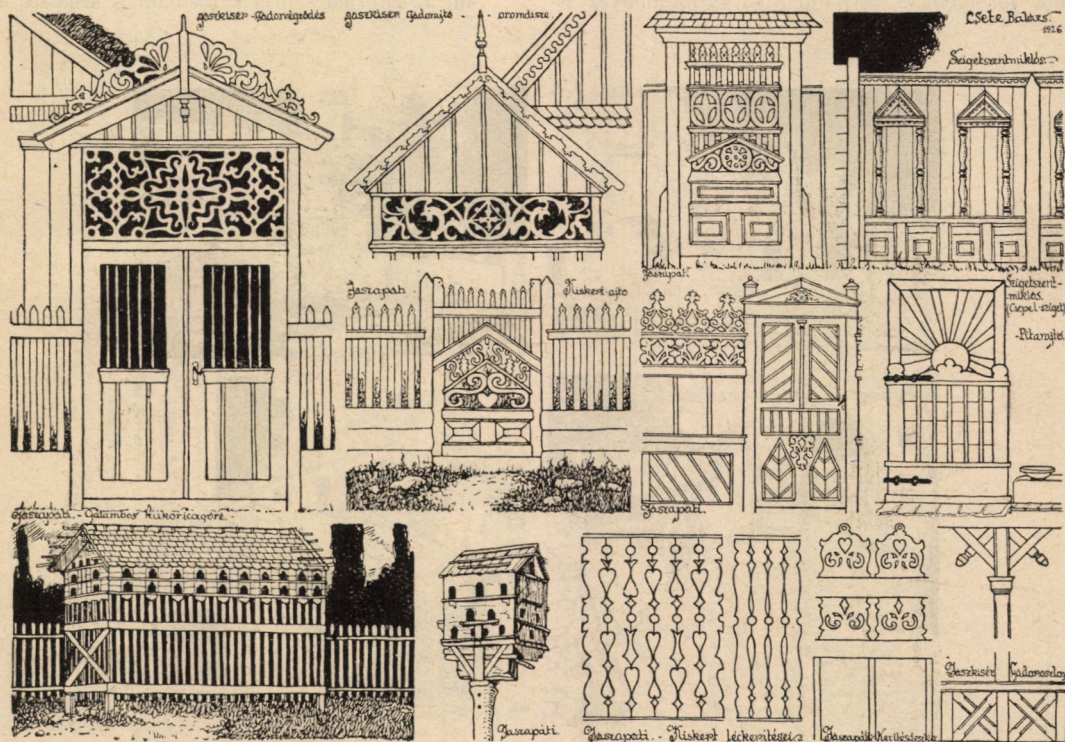
A ház vége nagyon sokszor nem esik bele az utca élvonalába, mert előtte kis kert van. Ha ott nincs, a gádor

és farazott. Rozsszalmából, nádból, kákából és újabban szindelyből, cserépből és palából.

A *kémények* formája, téglarakása igen változatos. Olykor el is marad (a Székelyföldön és Dunántúli) és helyette *füstlyuk* van a nád- vagy szalmatetőn. Ily esetekben ruha a padlásra nem száradhat, de hűsféle füstölődhet.

A háztájék, az udvar, a *porta* (a székelyeknél: *«élet»*) körülkerítésében mutatkozik a legtöbb *képzlet* és *leleményesség*: mindig *szépítő akarat* párosulva!

Kerítéseket a természet is ad, ha a ház gazdája is úgy akarja egy kis buzditással, segítséggel. Ezek a legősibbek. Ilyenek: a liceum- és egyéb élő bokrokból való *sövények*. A vesszőből fonott is sövény. A föld és szalma keverékéből már *garádjá* lesz, amelynek a tetején füvek, virágok burjánznak, gazosodnak, hogy magasabb is, erősebb is és szebb is legyen. Van kukoricaszárból és van sárból

előtt színeskedik. Vagy mindkét helyen — és az ablakokban, ahol a virágcserépek sokasága sorakozik, meg azután a zalai-somogyi tornácníllásokban.

Az utca felőli padlásorom a: *«vértelék»*. Remekbe faragott lyukasztott, fűrészt, csipkézett minden porcikája, de különösen az oromsúc, a *«címerdeszka»* és a *padlyuk* széle.

Rímócon (Nógrád m.) szaladt ki a számon egyszer a lelkes felrajongás:

— Be szépen lyukasztgatott a vértelékjűk, gazduram!

— Kár vót azt odamicsodáznai az öregemnek, mert besurrogna rajta a verebek, osztánhat megdézsmálják a *pad* (padlás) főgyire széttergetett mákot, meg a kukoricát! — fakadt ki a gazda fia.

Be is tömködté papírral, ronggyal azokat a szépséges tulipán- meg szívnyílásokat. Az apja pedig fejcsóválva hümmögte, hogy azért olyan sötét meg dohosszagú a padlásuk. (Mert világító és szellőztető lyukak is azok, nemcsak szépítő!)
A *háztető*: nyerges, fonott-gerinces, zsuppos, kontyos

vert kerítés-fal is. A felső peremére cserepek kerülnek az első elleni védelméül.

A szabálytalan alakú *«sziklakövek»*-ből rakott kerítés: *«bástya»*. (Zala m.) A deszkából való: *«palánk»*. S ha a deszkák vízszintesen egymás fölé helyezettek: *«leveles-palánk»*. Érdekes és különös esetként megemlíthetem, hogy a deszkakerítést *Jászvásáron* (másutt sehol!) *«róti»*-nak hallottam nevezni (amely talán a *«rovás»* — rótt — szóból keletkezett, mivel az ilyen kerítést sokhelyt *rovás-nak* is mondják).

A léckerítés legfőbb tiszte a kiskert övezése, még pedig úgy, hogy mások is lássák a virágait. A szépség sem véka alá való, csakúgy, mint a tudás.

A kerítés el is maradhat. Ott, ahol nincs mit és kitől féltetni. Aminek pedig nem valami jót sejtető ellentéte a városi udvarok furfangos védekezése: a drótsövényes, vaskampós, magas kőfal.

A kerítéslécek, deszkák a fűrés munkája nyomán kivirágznak, leveleznek. A holt fát meglevenítő formáritmus siklik le érintkező széleiken, hullámszik tova felső

végeiken, házról-házra, végig az utca során, az egész falun, szerte a hazában, mint valami hol halk, hol pedig kitörően kacagó zene!...

A kerítés fája nem egyszer úgy megmunkálódik, ki-cifrázódik, hogy végül is — csipke lesz belőle. Ilyenkor a megittasult díszítőkedő győzedelmeskedik az anyag ellenállóképességén! Ami, hogy nem könnyű munka, mutatja a pitarajtó előtti kisajtó elnevezése, amely, ha nagyon munkás, cifra: «*verejtékes rács*». Megmunkálása közben ráhullván nemcsak a szorgalom veritéke, hanem talán egy pár csöpp vér is, mivelhogy a fűrő, véső, fűrészelő, hasító szerszámok olykor-olykor eltévelyednek ám és nekisiklanak a kéznek is. Ami azonban csak — katonadolog. Fő a siker, a szépség!

A kerítéseken leggyakoribb a szív- és tulipán-motivum és pedig majd mindig együtt, ikertestvéreként. De ó, van sok-sok egyéb is!

A népfia formakincse (ornamentika-gyűjteménye) is

úgy bővül, gazdagodik, hogy — világot lát. Vásárokra, búcsúkra jár. Mint béres és pásztor sokfelé elszegődik. Szóval a faluja határán túlra is meg-megtekinti a kerek világot és veleszületett szépérzékénél fogva felszívja a lelkébe, az emlékezetébe, ami újféle dísz neki megtetszett és rárakja, beleépíti az otthonába. Ahova kell s ahova még lehet. És talán más anyagba, mint amelyben látta, de az új motivum ekkor megalkuszik s egyezséget köt az új anyag természetével. S vajjon miért ne tenné, amikor mindenáron élni akar, mert szépség! Még pedig átalakulása folytán új zamatú szépség.

A szépség tehát — amint a magyar nép művészkedése igazolja — ragadós. Ha fölcsendül valahol, visszhangra lel mindenütt. Forma formát szül és színre szín a tromf. És megindul a káprázatos, a szívdobogtató verseny!

Mindenik különb, nemesebb akar lenni a másikkal: a kerítésszegély, a címer- és sárkánydeszka a vértelken, az ágasfa, a kapubálvány feje, a nagy- és kiskapu, utóbbi mellett a lóca, az ágas cserépköcsöge, szilkéje, az ökörjárom, a lószerszámok, a legény- s leánykötény (a palócoknál: «*szaķácska*»), a menyasszonyi párta, a menyecskefőköti (a palócoknál: «*menyecske*») a neve), a párna, a törül-

köző... ó, de hála istennek, nem lehet végigsorolni a magyar szépségholmik légióját!...

Es a zöld-, kék-, barna-, cifra-salugáteres ablakban megreszketnek a muskátliszirmok, a rozmaringágak... A szegfűk, a violák, a gyöngyvirágok, a tulipánok, a ne-felejcskék, a gyorgyinak, a rózsák pedig a kiskertben, a gádor előtt... Ám nemcsak azért, mert szellő suhan el fölöttük, selymeslággyal kezével meg-megcirógatva őket, hanem azért is, mert körülöttük minden anyag himes köntöse az ő szépségeiket tükrözi vissza: színekben és formákban egyaránt. És oly boldog merengéssel gyönyörködnek el bennük, mint a regebéli Nárcisszus az ő tó-tükröbe hullott igéző alakján.

De nemcsak a díszítő elemek, hanem a szerkezeti formák, megoldások is bejárják az országot. Mert a kontyos, a farazott tető csak egy-egy vidékre szorítkozik-e? És az oszlopos gádor és sok más egyéb?

Ám az elterjedés útja városokon is áthalad, ahol néha

bizony-bizony több a tudomány, mint amennyi kellene. Különösen olyankor, amikor azt akarják megmutatni, hogy ők is tudnak olyasmiket, mint a — «művelt (?) Nyugat»!

Divatban, szokásban, erkölcsben és művészetben. Tudóskodva — de ész nélkül — majmol fűt-fát a város és magára ölti, házaira önti a réges-régen kihalt «történelmi stílus»-okat. Amelyeknek aztán egy-egy vonaltörédeke — mint újdonság — megragad az áthaladó népfia lelkében. Hazaviszi s felhasználja (egy-egy barokkos vonaljátékot a ferdelábú székek támlafoltjában, avagy renaissance in-lac-savargást a gádorvégződés áttört oromdíszében s az oromfal malteros kötetstén), de még ezer szerencse, hogy istenadta jóízűsége nem lesz a jövőérvénydísz szolgája, hanem hozzáidomítja-stilizálja a saját magából lelkezetekhez. Ezért tudta magát a magyar népművészet idegen ártásoktól mindig megvédeni. Mert erős volt. Építés-szerkezeti formákat pedig sohasem vett át, csak egy-egy vonalritmust a díszítésben.

Németjeink elsajátítják építkezési módjainkat és díszítő motivumainkat idegen stílusbeliakkal keverik, aminek nem egyszer volt már következménye az, hogy az ő «tudós» véreik miránk olvasták az átvételt, de amit a mi lelkes

készítünk. Ha ponyvatermékek helyett világszép zengő nyelvünk hangszerét mesterien kezelő íróinknak és költőinknek egyszerű, de megkapó ízléssel bekötött művei hevernek asztalunkon és sorakoznak egymás mellé a könyvespolcon. Ha ajkunk nem kényeskedő-affektáló zsargonnal ejti, a harmatos-üde, tiszta magyar szavakat. Ha torkunk szemérmetlen, trágár és émelyítőn érzélgős kuplék helyett ősi „penészes” melódiákat zeng. Ha a fülünk jazz-band helyett magyar muzsikát iszik. Ha a napi munkánkban elfáradt idegeinket nem a korcsában és a rémdrámás moziban, kábítjuk még ertyedtebbre és beteggé, hanem: *«ha az életet valóban szeretjük, elzarándokolunk a tiszta művészet forrásaihoz»*, — avagy ki a testet-lelket üdítő, frissítő szabadba, ahol megtisztul bennünk minden

ösztön, gondolat, érzés és vágy és ahol új meg új nemes akarásokkal gazdagodik az *élettervünk!* Ahol Istennek hálálkodón buggyan ki a lelkünkéből az elragadtatás: *Ó, be szép az élet!* S nekünk, magyaroknak, a — *magyar élet!* . . .
Nagyon szeressük!

És gyermekeinknek életútravalóul ez intelmet adjuk: *Szeressétek házaitekot és melegítsétek édes otthonná: szépséggel, örömmel, nótával, virággal és a családösszetartó szeretet egyetértésével!*

Minden mozdulatotok ezt a célt szolgálja!

S ha minden magyar otthon megszépül, ó, mily szép lesz a nemzet ország-otthona!

Be szép, be szép álom ez még ma, de valósítsuk meg — már holnapra!!

AZ ÉTVÁGYTALAN GYERMEK.*

Írta: Dr. Heim Pál.

A gyermekorvos rendelőszobájában a leggyakrabban hallott panaszok egyike az étvágytalanság. Nincs nap, hogy meg ne jelenjék egy-egy anya sápadt, vékony gyermekével és elő ne adja, hogy hiába minden, hiába a szép szó, a könyörgés, a büntetés, hiába próbálja változtatossá, ízletessé tenni gyermeke táplálását, semmi sem használ, a gyermeke úgyszólván nem eszik semmit sem, piszkál az ételben, meg-meg kóstolja, játszik vele, de kielégítő táplálásnak ez nem mondható. Gyakran halljuk azt is, hogy megpróbálta az anya az egyik-másik étkezést elhagyni, a gyermek ennek csak örült. A háziorvos felírt vasat, arzént, adott étvágycsinálót, de javulás nem mutatkozott. Néha azt is halljuk, hogy egyes pikáns ízű sós, savanyú ételeket még megesszik a gyermek, pl. a szardellás vaját, ugorkát, mustáros szószt, de hát evvel — úgy mondják az anyák — csak nem lehet a gyermeket felnevelni.

Ha megvizsgáljuk az étvágytalan gyermekeket, akkor az esetek egy részében kétségtelenül találunk valamiféle betegséget, amelyik megmagyarázza az étvágytalanságot. Előbb meg kell gyógyítani a betegséget s ennek meggyógyultával megszűnik az étvágytalanság és rendes, egészséges étvágnak ad helyet. Az esetek másik részében azonban, és pedig a nagyobb részében, nem találunk semmiféle szervi betegséget. A gyermek egészséges, de sovány, rosszul táplált és halvány. A halványsága azonban nem vérszegénység, mert ha megszámláljuk a vérében a vörösvérsejteket és meghatározzuk a vér vastartalmát, mind a kettőt rendesnek találjuk. A gyermekkorban a vérszegénység sokkal ritkább, amint azt gondolnók. Nincs sok vérszegény gyermek, de van sok sápadt, rossz színű gyermek. Ez a sápadtság a vér rossz elosztódásán alapszik. A vér nagy része a test belsejében foglal helyet, mert az erősen összehúzódott, megszáradt bőreken nincs számára elég hely. Akárhány-

szor egészen fakószínűek a gyermekek, a szemeik karikásak. És kérdezésünkre előadja az anya, hogy a gyermek a legfáradtabb, a legsápadtabb, a legkarikásabb szemű reggel, amikor felkel. Nappal, ha játszik, különösen ha gyermekek társaságában játszik, akárhányszor kipirulni is képes, de egyik percről a másikra el tud tűnni a jó szín. Azt is halljuk, hogy ha kiviszik a gyermeket a levegőre sétálni, amikor a többi gyermek arca kipirosodik, ez a gyermek még egy árnyalattal sápadtabb lesz. Igen sokszor azt is halljuk, hogy ha naponta többször meghőmörözik a gyermeket, akárhányszor, egyszer ebéd után, máskor a kora délutáni órákban a hőmérő 37.1—37.3 C fokot mutat. Az orvosi vizsgálat pedig — és azt ilyen hőmérsék esetén mindig igen nagy gonddal kell elvégezni, mert sok minden lehet ennek az oka — semmiféle szervi elváltozást nem tud kimutatni. De ki tudja mutatni a fokozott ingerlékenységet, a neuropathiás szervezetet. És rendszeren még egyet ki tud mutatni az orvos: azt, hogy nemcsak a gyermek neuropathiás, de neuropathiás a környezete is. És ez a környezet hangosan, a gyermek által észrevehetően, túl-sokat törődik a gyermek étvágytalanságával, a rossz arcszínével, a hőmérsékével, szóval az egészségi állapottal. Állandóan a gyermek előtt tárgyalja a tennivalókat és nincs meg sem a következetesség, sem a megegyezés a szülők között a tennivalók dolgában. Kapkodás, következtelenség, nevelési hibák, nem kívánatos lelki (pszichikus) befolyások még rontják és súlyosbítják a veleszületett rendellenes szervezet megnyilvánulását. Hangsúlyozni kívánom azonban még egyszer, hogy a sápadtságnak, a magasabb hőmérsékletnek és az ehhez társuló étvágytalanságnak más oka is lehet, mint a neuropathia és igen gondos orvosi vizsgálatnak kell kizárnia az egyéb okokat, amelyek között komoly betegségek is szerepelhetnek.

* Dr. Heim Pál: *A gyermekek táplálkozása*. Budapest, „Studium” kiad. 1926. 55 l. Ára: 20,000 K. „Szülők könyvtára” címen igen hasznos könyvsorozat indult meg. Célja a szülőket s a nagyközönséget mindarról tájékoztatni, ami a jó családi nevelés körébe tartozik. Minden egyes munka háromrészben jelenik meg s a legújabb tudományos eredményeket szem előtt tartva mégis népszerű és könnyen érthető irányban ad hasznos és értékes útmutatásokat. Eddigél a jelen munkán kívül még két mű jelent meg, nevezetesen: Dr. Imre Sándor: *«A családi nevelés főkérdései»* és Dr. Imre József: *«A gyermek szemének, fülének, orrának, torkának és bőrének gondozása»*. A legközelebbi számok: Az egészséges lakás. A művészi érzék nevelése a családban. A fogyatékos értelmű gyermekek. A gyermek beszéde s a képes könyvek. A gyermek lelki fejlődése. Minden szám ára 20,000 K.

Dr. Heim Pál fenti műve rövid összefoglalásban s világos áttekintésben olyan kiváló gyakorlati munka, melyet minden szülőnek el kellene olvasnia. Mindvégig tanulságos fejezetei a következők: A táplálkozás célja. Az éhség

és az étvágy érzete. Tápláló anyagok. A táplálék mennyisége. A gyermek táplálása. A különböző tápláló anyagok összetétele és kalória értéke. A gyermek fejlődése és a táplálkozás. Az étvágytalan gyermek.

A számos statisztikai tabella s a mű végén található abc-és tárgymutató a mű becslét és használatosságát nagyban emeli.

Dr. Imre József: *A gyermek szemének gondozása*. Dr. Weisz Zoltán: *A fül, orr, torok, bajai és gondozása*. Dr. Poór Ferenc: *A gyermek bőrének gondozása*. Budapest, „Studium” kiadás. 1926. 54 l. Ára: 20,000 K.

A három elsőrangú specialista orvosnak oly sokat felölélő munkája kitűnő felvilágosításokat ad a szem, a fül, a torok és bőrbetegségekre vonatkozólag. Minden szószaporítás mellőzésével, a dolgok lényegét, velejét kapja az olvasó. Nemcsak a betegségek tüneteire, hanem azok kezelési módjára is kiterjeszkedik.

Minden egyes lapjáról a gyakorlott szakorvos sokoldalú tudása s megbízható tanácsa szól hozzánk.

Igen jellegzetes az ilyen neuropathiás betegek anamnesisük. Ha megkérdezzük, hogy milyen volt a gyermek fejlődése a csecsemőkorban, akkor azt halljuk, hogy ebben a korban jól vagy elég jól fejlett. Az anyatejet, majd a tehéntejet jó étvágygal, szívesen itta meg, ellenben az első nehézség, az első zavar akkor állott elő, amikor a 6—7. hónapban húslevest kezdtek neki enni adni. Ez eleinte sehogys ment, a csecsemő kiköpte, védekezett ellene, hányt tőle, egészen beleizzadt az ellenállásba úgy, hogy abba kellett hagyni az adását. Majd újra elkezdték és ugyanazok a nehézségek megismétlődtek. Csak a legnagyobb erővel és kitartással lehetett belekényszeríteni valami kevés húslevest, de mindig ki kellett azt egészíteni hosszú ideig szópással vagy valami más tejes étellel, mert egy egész adagot nem tudtak vele megetetni a húslevesből. Ez a nehézség megismétlődött kisebb-nagyobb mértékben minden újabb ételnél. És most is — így panaszolják az anyák — a kávé, a tejet úgy-ahogy megissza, a tejes ételt úgy-ahogy megesz, de semmiféle más ételt nem akar enni. A főzelékre reá sem néz, egy kis húst még nagynehezen megeszik délben, de elegendőnek ez sem mondható. És ha ilyenkor az anyával a részleteket elmondjuk, megkérdezzük, hogy az előző nap mit evett, akkor látni fogjuk, hogy ez valóban igen kevés, sőt akárhánszor oly kevés, hogy hihetetlennek tűnik fel előttünk. De ha ebbe nem nyugszunk bele, hanem keresztkérdések alá fogjuk az anyát és az iránt érdeklődünk, hogy vajjon nem kap-e a gyermek nyalánkságokat, cukrot, csokoládét, akkor csakhamar meggyőződünk, hogy a gyermek mégsem éhezik annyira, amint azt az anya bemondása alapján hinnők. A cukor igen tömörített táplálék. Öt kockacukor kalóriaértéke 100 és ezzel szemben $1\frac{1}{2}$ deciliter tej kalóriaértéke csak 90. Még sokkal nagyobb a kalóriaértéke a csokoládénak, amelyben kakaóvaj van, a zsír kalóriaértéke pedig a cukor kalóriaértékének majdnem a kétszerese. De ezen felül a cukorban nincsen más mint szén, nincsen benne se fehérje, se semmiféle só és teljesen vitaminmentes is. Erre azt felelik az anyák, hogy a cukor legalább a csontokat erősíti. Pedig ez sem áll, hisz a csont növekedésére mész és foszfor kell, a cukorból pedig teljesen hiányzik a mész és foszfor. Így van ez az egyéb nyalánkságokkal is. Féldeka fügének a kalóriaértéke annyi, mint két deciliter, vagyis mint egy egész csésze tehéntej és ha meg akarjuk tudni, hogy ilyenféle táplálékanyagokból mennyit fogyaszt el az étvágytalan gyermek, az adatokat úgyszólván harapófogóval kell az anyából kihúzni.

A neuropathiás gyermekek úgyszólván sohasem éhesek, az éhezést kellemetlen kötelességnek tartják, amely alól minden módon kibújni próbálnak. Neuropathiájuknál fogva rendesen intelligensek, rendkívül találékonyak, zsarnoki hajlamúak és igen szeszélyesek. Az étvágytalanságukat, az enni nemakarásukat mint jól forgatható fegyvert kezelik, amellyel maguknak ajándékokat, kis jutalmakat, apró előnyöket tudnak a szüleiktől kizsarolni. De másrészt bosszút is tudnak vele állani szülőiken elszenvedett büntetésekért, kicsi kellemetlenségekért. Vannak közöttük olyanok is, kiket hányó művészeknek nevezhetnénk, mert könnyen és akarattal tudnak hányni. Ha valami ételből erővel beléjük kényszerítünk egy kis mennyiséget, egy-két kanállal, egyszerűen kihányják azt s a következő ételből, amit szeretnek, pl. almapüréből a legjobb ízűen tudnak falatozni. Vannak közöttük olyanok, akik ha látják a nekik nem tetsző ételt, pl. főzeléket, elkezdnek rögtön öklendezni. A szegény szülők pedig nem tudják, hogy mitévők legyenek, erőltessék-e az evést, amikor annak a hányás az előrelátható vége vagy nyugodjanak bele, hogy gyermekük alig eszik. Nincsenek tisztában avval, hogy nem rontja-e el a gyermek a gyomrát, nem betegszik-e meg, ha a táplálkozást erőszakolják. Fokozza a kétségüket az a körülmény, hogy akárhány ilyen neuropathiás gyermeknek állandóan vékonyan bevont (fehéres) a nyelve, a bevont

nyelv pedig, közhit szerint, a rossz gyomor jele. Ez sokszor valóban így van, de nem mindig. Vannak emberek, kiknek teljesen rendben van a gyomruk és a nyelvük mégis állandóan vékonyan bevont. A neuropathiás hányó gyermekek egy másik része csak akkor hány, ha iskolába kell mennie. Ezek napról-napra kihányják a reggelit, de vasárnap vagy szünidőben nyoma sincs a hányásnak; amint megkezdődik az iskola, megkezdődik a hányás is. Reggel a felkelés után már az egész házat elfogja az izgalom, hogy mi lesz a reggelivel; bentmarad-e vagy ismét kijön. A gyermek aggódva ül le a reggelihez, amelynek feltétlenül hányás lesz a vége. Pedig ha ilyenkor a szülők nem törődnek az egész dologgal, ha mindenki félvállról venné a hányást, ha egypárszor reggeli nélkül küldenék el a gyermeket az iskolába, rövid idő múlva a gyermek maga kérné a reggelijét és az benn is maradna a gyomrában.

A neuropathiás gyermekek egy harmadik csoportja az úgynevezett örök-rágók. A falatot ide-oda tologatják a szájukban, az egyik oldalról a másikra, vége-hossza nincs a rágásnak és nem győződik várni, hogy a gyermek lenyelje a falatot. Formálisan gyűjti a gyermek az ételt a szájában. Már alig fér belé, az anya könyörög, hogy nyelje le, de minden hiába. Az ebéd eltart egy óráig, de a tányér nem tud kiürülni, az étel kihűl és az ebédnek nem akar vége lenni.

Sokáig lehetne még folytatni a felsorolását annak a számtalan kellemetlenkedésnek, amelyet az ilyen neuropathiás gyermek kitalál, hogy ne kelljen ennie és hogy a szülők türelme kemény próbára tétessék.

A legjobb orvosság a neuropathiás gyermek étvágytalansága ellen a gyermek eltávolítása a megszokott környezetből. Az idegen környezet, amely nem törődik vele, amely nem rabja neki, a legtöbbször egycsapásra nem várt javulást jelent. Hánszor halljuk a szülőktől, hogy csodálkozva látják, hogy étvágytalan, válogatós gyermekük mily jóízűen megessi a házmester gyermekének tizóraját, uzsonnját vagy nyáron, idegenben, a rokonoknál nem győz eleget enni és hazajövet ismét csak nem akar enni. Azt is halljuk azonban, hogy amidőn a környezetet orvosi rendeltetűre megváltoztatták és a nagyszülőkhöz adták a gyermeket, az ott sem evett. Ugyanis a nagyszülők a legtöbb esetben a neuropathiás gyermekre nem jelentenek környezetváltozást. A nagyszülő még inkább rabja az unokájának és ismerjük el, hogy egyedül ő teheti ezt meg, egyedül neki nem tudjuk ezt eltiltani. A nevelés a szülők kötelessége, a kényeztetés a nagyszülők kiváltsága. És amint ezt elismerjük és így a nagyszülőknek e tekintetben való különleges helyzetét ténynek fogadjuk el, ezzel egyszerűen megállapítjuk, hogy a neuropathiás gyermek számára a nagyszülői ház nem a megfelelő környezet. Ebből a szempontból a leghelyesebb a gyermeket teljesen idegen környezetbe átültetni. Számtalanszor volt alkalom tapasztalni, hogy mily gyógyítóan hatott ily gyermekekre a klinikára való felvétel. A klinikai rend, a szigorú fegyelem, a nyugodt bánásmód, rövidesen mintegy kicserélte a gyermeket, amelyik pár nap múlva jóízűen ette és alig várta már a klinikai kosztot.

Sokszor azonban a szülők semmi áron nem akarják a gyermeket idegen helyre kiadni vagy pedig az anyagi vagy egyéb nehézségekbe ütközik és az orvosnak most már az a feladata, hogy az étvágytalan gyermeknek otthonmaradása mellett állítsa vissza az étvágyát. Ennek is meg van a módja, de hogy az orvos rendelkezései siker koronázza, ebben a szülők támogatására szorul. Ugyanis a neuropathiás gyermeknek nem orvosságot kell adnunk, mert a neuropathiát orvossággal nem tudjuk megszüntetni, de nevelési rendszabályokkal javítani tudunk a fokozott ingerlékenységen. A vékony izmú gyermek izmait nem orvossággal erősítjük meg, nem is valamilyen táplálkozás maga fogja úgy-ahogy megacélozni őket, hanem az izmok rend-

szeres működtetése, a torna és a különböző sportok. Az idegrendszer megerősítése és ha szabad a kifejezést használni, rendszeres fegyelmezése, helyes pihentetése és munkáltatása tudja ezt elérni. A szülőknek a neuropathiás gyermekkel nyugodtan és következetesen kell bánniuk. Betegségről, rossz étvágyról, a nemevésről egy szót sem szabad beszélniük, e tekintetben egy bizonyos, látszólagos könnyelműséget kell tanusítaniuk, de másrészt rendkívül következeteseknek kell lenniük és nem szabad kapkodniuk.

A neuropathiás gyermeknek nemcsak az étvágytalanság az egyedüli kóros tünete, van ezen kívül még sok minden más tünet. Pl. akárhány nem akar este lefeküdni vagy nem tud este elaludni, viszont nem akar reggel felkelni vagy dühösségi rohamokat kap, ha valamiben ellenkezőnk vele, a földre dobja magát, toporzékol. Egyik-másik minden csekélységért sírni kezd, rögtön megsértődik, nyafog stb. Egész sorát lehetne felsorolni a rendellenes viselkedésnek, amelyet az étvágytalanságon kívül észlelhetünk; így tehát beláthatjuk, hogy lehetetlen kívánsággal állanak elő a szülők, amikor az orvostól azt kérik, hogy éppen csak az étvágytalanságon segítsen. Az egész neuropathián kell segíteni és erre, ismételjük, a legjobb az idegen, a gyermek érdekeit ugyan szemmel tartó, de neuropathiás megnyilvánulásai iránt teljesen közömbös környezet, amelyen a gyermek nem uralkodhatik. A szülőknek is vissza kell szerezniük a gyermek előtt tekintélyüket, de nem veréssel, büntetéssel, reá kiabálással, hanem következetességgel. A gyermeknek meg kell tanulnia, hogy van felette egy erős akarat, amely előtte meg nem hajlik és amelynek neki kell magát alávetnie. Igen messze vezetne, ha most minderre kiterjeszkednénk és így csak az étkezéssel kapcsolatban való viselkedésről akarunk röviden pár szót mondani.

Az étvágytalan neuropathiás gyermeket egy bizonyos fokig ki kell koplaltatnunk. Amikor ezt a szülőknek megemlítjük, akkor legtöbbször az reá a felelet, hogy ez nem ér semmit, mert ők ezt már megpróbálták és látták, hogy a gyermek örül annak, ez boldoggá teszi őt. De most nem arról van szó, hogy a gyermeknek egy-vagy két étkezését kihagyjuk, hanem rendszeres kikoplaltatásról, amelyik meg fogja bizonyosan hozni az eredményt. Az az ellenvetés sem áll meg, hogy a gyermek úgy is sovány, vékony és a koplaltatás még jobban le fogja rontani; kisebb baj, ha 4—5 napig valóban koplal, mintha hónapszáma helytelenül táplálkozik. Az első és legfontosabb szabály, hogy megtiltunk minden időn kívüli legkisebb étkezést is. Tehát sem cukrot, sem csokoládét, de egy datolyát vagy egy falat kenyeret, szóval időn kívül semmiféle táplálékot az ilyen gyermeknek ennie nem szabad. És hiába könyörög, hiába állítja, hogy éhes, hogy enni fog, nem tágitunk és nem indulunk meg.

A rendes étkezéseket egyelőre háromra redukáljuk. Reggel 8-kor, délben 1-kor és este 7-kor kapjon enni a gyermek. Reggel egy csésze kávé és egy db száraz kenyér. Az étkezésnek 15 perc alatt meg kell fejeződnie. Annyit, amennyit ez idő alatt elfogyasztott, avval megelégszünk és a meghagyottat szó nélkül kivisszük. Délben 2 dl leves,

1 dl főzelék, hozzá 10 dkg hús és egy db kenyér. Ebédidő 30 perc. Este 10 dkg sonka vagy egyéb hús komppóttal. Étkezési idő 20 perc. A meghagyottat ismét megjegyzés nélkül kivisszük. Rendesen 3—4 nap mulva az étvágytalan gyermek ki van cserélve, gyorsan igyekszik az ételt elfogyasztani, kéri a bővítést, hálás, ha kilátásba helyezzük az uzsonnát. De ez csak akkor fog bekövetkezni, ha mindezt nyugodtan és céltudatosan vesszük keresztül. De ha a sírásán megindulunk, ha könyörgésére ebéd után, amelynek felét ott hagyta, két óra mulva egy db csokoládét adunk neki, mert azt mondja, hogy nagyon éhes, a játszmát elvesztettük, a gyermek kisiklott befolyásunk alól. Ha a gyermek étvágya megjött, akkor fokozatosan megyünk tovább, előbb egy negyedik étkezést állítunk be, még pedig a délutánt, az uzsonnát, ami lehet 2 dl tej vagy kávé. Ezután nagyobbítjuk a déli étkezést, esetleg téstát adunk hozzá vagy több főzeléket és legutoljára állítjuk vissza a tízórait, ami kevés gyümölcsön kívül egyéb nem lehet. A nyálánságokkal a neuropathiás gyermekekre nézve egyszer és mindenkorra szakítsunk. Ellenben, ha a neuropathiás gyermek egyik vagy másik ételtől kifejezetten idegenkedik, pl. spenótot vagy a sárgarépat utálja, akkor ezt az egy vagy két ételt ne főzzük neki, de ezt is úgy tegyük, hogy ne említsük, ne mondjuk meg, hogy miatta nem kerül ez az étel az asztalra!

Az étvágytalan gyermekek egy másik csoportját a nagymandulájú, garathurutokra hajlamos, harmadik mandulás gyermekek alkotják. Az ilyen gyermekeknek minduntalan kiújul a garathurutjuk egyszer hűlés, másszor fertőzés által. E csekély hurutok pár tizedfokos hőemelkedést okoznak, de a hurut leterjed a gyomorra, étvágytalanságot okoz, reá terjed a nyelvre, amittől ez bevont, lepedékes lesz. Az ilyen gyermekek lehelete akárhányszor kellemetlen szagú, a gyermek sápadt, étvágytalan. A szülők nem ismerve a tényállást, nem tudják, hogy gyermekük mivel rontotta el a gyomrát, újra és újra végig gondolják az előbbi napok ételeit és nem találnak semmi gyanúsíthatót. A gyermek gyenge gyomrú, mondják, az élelméből állandóan törölnek valamit és végre a diéta teljesen egyoldalúvá válik. Az ilyen nagymandulájú, a harmadik mandulával is bíró gyermekek rendesen nagy vízivók is. Az orrlégzésük akadályozott, főleg a szájon keresztül lélekenek, szájuk állandóan nyitott, így kiszárad a garat és szomjúságot éreznek. Minduntalan vizet kérnek és nagy vívizivók névelik magukat, ami megint az étvágy rovására megy. Ily esetekben azonban a diagnózis felállítása és a tennivalók megállapítása orvosi feladat, aminthogy egyáltalában, amint azt már többször hangsúlyoztuk, a nem orvos sohasem tudhatja, hogy az étvágytalanságnak mi az oka.

Az étvágytalan gyermek minden körülmények között orvos elé való, ez állapítja meg az étvágytalanság okát, rendeli el a teendőket, a szülőknek pedig a kötelessége: a rendelés pontos követése. A helyes rendelést azonban szintén a szülők segíthetik elő azzal, ha az orvos kérdéseire vagy kérdés nélkül is mindent őszintén elmondanak, amiből a baj okát meg lehet állapítani.

KIRÁNDULÁSRA KÉSZÜL A CSALÁD.

Írta: Sándor János.

Ha nem csalódom, valamikor Sebők Zsigmondtól olvastam, hogy a Tátrában árlejtésre került volna egy nagyobb vadászterület. Az erdőgondnoksághoz a minisztériumtól az a bizalmas utasítás érkezett, hogy lehetőleg magyar embernek kell a bérletet juttatni, mivel a külföldiek, de különösen a csehek már akkor is, nagyon érdeklődtek a Tátra szépségei iránt. Terepszemlére indulnak a mi magyarjaink is, de nem kár, ha már a fiatalabb

generáció is okul, tapasztal, magukkal viszik serdültebb fiaikat is. A társaság megérkezik a Tátrába, de mivel az idő kissé borongós, beülnek egy barátságos szobába, előkerül a kártya és négy napig ki sem mozdulnak, kölcsönösen megkoppasztva egymást, miközben elfogyasztódott néhány üveg pezsgő is. A gondnokságról beadták az ajánlatot, felültek a vonatra, jöttek haza. Ugyanabban az időben megérkezett a terület megszemlélésére egy cseh

báró három fiával. Azonnal neki a hegyeknek. Napokon át bejárják az egész vidéket, hátizsákból kerül ki élelmük, menedékházban, esetleg szabadban hálunk, a fiúk állandóan apjukkal vannak, együtt tanulnak, tapasztalnak és gyönyörködnek, a szemle végzetével beadják az ajánlatot, jóval olcsóbb mint a mi magyarjainké, természetesen ők kapják meg a bérletet.

Igy szerette a «természetet» a közelmúltban sok magyar. Hát hogyan szereti a mostani. Arra is egy példa.

Szibériai fogságból kerül haza egy fővárosi erdőtiszt. Annyira szereti hivatását, hogy talán sok értékes holmiját visszahagyva, féltő gonddal hoz magával 200 darab ritka szibériai facsemetét. A fővárosi erdészete megőrzi ennek a ritka ajándéknak, kiülteti a csemetéket a budai hegyekre, kevéssé járt hegyoldalba. A csemeték hajtának, gyönyörű, szép lila virágok felkeltik a kirándulók érdeklődését és addig érdeklődnek a természetbarátok, amíg a 200 darab csemetéből kettő darab marad meg, a többiek szétvitték a kirándulók.

Igy szereti a természetet a mai magyar. Két példával azonban nem lehet általánosítani. Ezzel a két esettel csak két kiránduló típust akartam bemutatni. Az egyik, aki nagy elhatározással felcsomagol egy hétre való elemzősiát, beszerez minden beszerezhető, elmegy a legközelebbi zöldvendéglőhöz, ott letelepszik és amíg az elemzősja, avagy pedig a pénze tartja, el nem mozdul. A másik már veszedelmesebb. Az már távolabbra is merészkedik, mint az a bizonyos zöldbeli vendéglő, de a tatárjárás nem okozott talán annyi pusztítást és pusztulást, mint ez a természetkedvelő. Neki a tilos vagy nem tilos út, ösvény nem imponál — kivéve, ha a csősz, erdőkerülő van ott — de akkor is dohog, hogy az embert még a természetben való élvezetében is háborgatják. Végigtapos, gázol csemetéken, vetésen. Egy szál virágért egész ágat letép, nem nyugodt a lelkiismerete, amíg az erdő, a rét kezéigyebe akadó összes virágait össze nem szedi; valóságos virág-, gally-, levélgarmadát cipel magával, hogy amikor szebbet, frissebbet lát, az egészet eldobja, vagy pedig, mivel kifáradt, egyszerűen otthagyja az útszélén, ezek a «kultur ember maradványai». Éppígy ez a típus az, aki teleszórja konzervdobozokkal, ételmaradékokkal, papirossal a legszebb helyeket, csak talán azért, hogy amikor igazán vérbeli kiránduló jön, elszörnyedve lássa embertársa barbarizmusát.

Nagyon sokáig tartana, ha mindkét típust kirívó példákkal tovább jellemezném, céloom nem is az, hanem mivel a kiránduláson résztvesz az egész család, tehát legtöbb esetben a serdülő, a minden jóra, de éppígy a rosszra, helytelenre alakítható gyermek is, ennek érdekében kell a családot, a szülőket megfogni, hogy a példaadást tartva szem előtt, a szülőktől a gyermek mindenütt jót, helyest lásson, tehát a kiránduláson is.

A ma, egész héten agyonhajszolt, kínzott, ideges embere, vágyva-vágyik a pihenő napon a poros, füstös, rossz levegőjű, tűzsfolt lakásból ki a természetbe. Amikor kirándul, elsősorban üdülésre, felfrissülésre vágyik, amint az éhes ember nem válogatós, épp a kiránduló is elsősorban a szabadba vágyik — ki — távol a zajtól. Innen van azután, hogy a legtöbb ember, amikor kirándul, nem előre elkészített terv alapján cselekszik, hanem odamegy, ahová a többi és amikor kiér ezekre a tömeghelyekre, ott találja a fél várost a maga zajával, féktelenségével, ott mindent megtalál csak üdülést nem.

Szándékomban van az alábbiakban a kirándulás kis katejának néhány kiragadott pontjából szemelvényt közölni.

Ahogy felrakodunk elemzősiával, az is fontos, hogy ismerjük a helyet, ahová megyünk, tehát lelkileg is felkészüljünk, különösen akkor, ha gyermekeinket akarjuk a természettel megismertetni. A legtöbb kiránduló helyről, szebb vidékről vannak már ismertető füzetek, de ha ilyenek

nincsenek, ott a térkép. Részletes térkép — 75-ös, de a 200-as is eléggé kimerítően adja vissza a vidék rajzát, topográfiáját és nem kell hozzá nagy tanulmány, hogy azon a térképen és így a terepen is eligazodjunk. A kirándulás tartama a helyi viszonyoktól függ elsősorban, hegyes vidékre, alföldre, víz mellé megyünk-e, attól függ a felkészültségünk is. Mivel sehol sem hiányozhat az áttekinthetőség, az irányítás, a rávezetés, a szülő adja meg az irányt, a helyet, de rendre, pontosságra való szoktatás szempontjából igen üdvös, ha a gyermekre bízunk, hogy az elviendő felszerelés, tárgyak jegyzékét ő állítsa össze, természetesen ügyelünk arra, hogy semmi ki ne maradjon. A siker megkívánja, hogy a kiránduláson fokozottabb mérvben ügyeljünk az egészségi szabálynak pontos betartására és óvintézkedések megtételére — első ellen védekezés, téli kiránduláson fagy ellen, nyáron a kipállás ellen (lábakat vaselinnel és sohasem könnyen bomló faggyúval kenjük be). Igen fontos technikai és egészségi szempontjából az ivóvíz kérdése. Itt kétféle fel-fogás érvényesül: az egyik, hogy lehetőleg keveset igyunk, mert a sok víz bágyaszt, a másik pedig, hogy annyit igyunk, amennyi a gyaloglás, izzadás révén elpárologtatott víz mennyiségének pótlására a szervezetnek szüksége van. Mindig az egyensúly betartására törekedjünk, vagyis az elpárolgott, kiválasztott vizet pótoljuk. Edzett turisták igen ajánlják turákra a hideg, nem cukrozott teát. A tea csersav tartalma összehúzólag hat a belső szervekre és így a párolgás kevesebb. Ezzel szemben sokan a meleg cukrozatlan teát ajánlják, akár a japánok, kisebb fokú az izzadás. A vízivást illetően nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy vizet lehetőleg a magunkkal vitt kulacsból igyunk. Útközbe eső kutakat jól válasszuk meg, amelyből szomjunkat oltani akarjuk. Vályúból, vödörből kiránduló nem iszik.

En úgy tekintem a kiránduláson résztvevő apát, családfőt, mint egy olyan vezetőt, aki kézenfogja a tapasztalatlan fiúcskát a meredek szélén, nehogy megszedüljön és a mélységbe zuhanjon. Tehát annak a gyermeknek minden lépésére, a tapasztalt, a higgadt vezető a jó példaadással járjon elől. Tapasztalatból tudom, hogy a gyerek a benne felhalmozódott energiák következtében szeret futkosni, versenyezni és mielőtt célt érne, kifárad, kidől. Járásunk legyen nyugodt, kényelmes, rekordidőre ne gyalogoljunk, de viszont ne essünk a másik végletbe sem: sokat pihenünk, sőt a pihenéseket alvással, napkúrázással kötjük össze.

Nagyon sokat lehetne még a kirándulás technikájáról elmondani. Csak néhány szót még. Országút unalmas, fárasztó, használjunk inkább gyalogutat, ösvényt (térképen jelezve vannak); aki kalap nélkül szeret járni, ám tegye, de a napszúrással nem jó tréfálni. Kalapban, ha izzad a fejünk ne öntözzük vízzel, hanem ott a zöld fű, úti-lapu, tegyük azt a kalapunkba, hűsít. Most már künn vagyunk a természetben, lássuk csak hogyan hasznosítsuk mi azt a gyermek szempontjából. Nem közhely: a természetet lsten legszebb templomának tekintjük. A templomba pedig megihletett lélekkel, áhítattal, elfogultan lépünk be, különben szentségtörők vagyunk. A természet harmonikus csendjét, szépségét megbántani, bepiszkítani bűn. A természet igazi iskola, aki abban jár, a legszeleesebb tárgykört öleli fel. Ebben a templomban, ebben az iskolában sajnos azonban nem tud mindenki imádkozni, elmerülni, olvasni. Akárhány kirándulót, ha megkérdezzük, hogy mit is látott: erdőt, ahol egy tisztáson jól megébedeltek és jól kifáradva jött haza. Az ily emberekre illik az a mondás, hogy néz, de nem lát. Az a szülő, aki gyermekét kiviszi a természetbe, tanítsa meg olvasni. Aki künn barangol az erdőn, hegyekben, az kell, hogy figyeljen, megjegyezzen magának mindent és a megjegyzeteket tanulságos tapasztalatává osszesítse.

Eltérnék annak a kis elmefuttatásnak a valódi céljától, ha feltéve a tudós pápaszemet, mindegyik kiránduló apától azt tételezném fel, hogy legalább is született természetrajz tanár, aki a fiának a természet mindhárom országát az összes részleteivel, rendszereivel be tudja mutatni. Az távol legyen tőlem. De ha már a kirándulásra felkészültünk, úgy a készletek közül nem szabad, hogy hiányozzon a térkép. A térkép alapján pedig igazán el kell, hogy tudjak igazodni, hogy melyik a Sashegy, a Hármashatárhegy, vagy pedig a Csúcshegy? Ne legyenek a mi kirándulóink olyanok, mint a katalógus nélkül jövő múzeumlátogatók, akik látnak szép faragványokat, fegyvereket, de mivel hiányzik a magyarázó szöveg, az utbaigazítás, a legnagyobb értékek mellett érzéketlenül mennek el. Bizony csak a pesti viszonyokat véve alapul, hány ezer és ezer fiú él Budapesten, akik közül nagyon kevesen tudnák megmondani, melyik milyen része Budát környező hegyeknek, utaknak. Tanulja ugyan az iskolában, amikor a földrajzi alapfogalmakat, a tereptan elemeit bevágja, de kábultan bandukol a kiránduló társasággal, senki őt a környékről nem képes felvilágosítani. Itt is kezére járhatunk a mi gyermekeinknek. A földrajzi alapfogalmakat tárgyaló térképvázlatok olyan pontosak és jók, hogy minden nehézség nélkül használhatja a gyerek a kiránduláson. Milyen öntudatos öröm, büszkeség tölti el majd azt a fiút, amikor az ő térképe, az ő iskolai tanulmánya alapján tud tájékozódni.

Ezt a büszkeségét fokozhatjuk, ha azzal a bizonyos rávezetéssel megismertettük az állat- és növényvilággal. A gyermeknek nagy a gyűjtőszenvédelye. Gyűjt az bélégtől kezdve mindent — ezt a szenvedélyét ügyesen lehet hasznosítani. Beállhat szintén gyűjteni virágot, növényt, bogarat, lepkét, csak okkal-móddal. Ha rendszer, irány nélkül rászabadítjuk a mi emberünket a rét virágaira, úgy a 2-ik típusú kirándulással lesz egyértékű. De ha azt mondjuk neki, hogy a rét gyönyörű színpompáját, az erdő zöld lombját nem pillanatnyi szeszélyünk kielégítésére teremtette az Isten, hanem magasabb rendeltetése van, hogy az ember nemesebb, szebb hajlamainak felébresztése mellett ellássa őt orvossággal, a mindennapi élet legfontosabb szükségleti cikkeivel, a gyermek altruista ér-

zését váltjuk ki ezáltal és nem lesz barbár. Nem lesz különösen akkor barbár, ha rámutatunk, hogy az a virág, az a bogár szintén Isten teremtménye, akár csak ő, ha durván neki rontunk, bizony nem teszünk jószívűségünkről bizonyosságot. Nem lehet eléggé kárhóztatni azt a vandalizmust, amelyet a növényekkel, állatokkal még az ásványokkal szemben is a «természetbarátok» elkövetnek. A virággallyról már szóltam. Felhíborít, amikor gyerekek felnőttek társaságában a legkéjesebb viviszekciót követik el állatokon. Kitépik a bogár lábát, szárnyát, elevenen felpékelik, összefogdosnak egy csomót, beleszorítják egy gyufaskatulyába és ha megunták, eldobják. Ha gyűjt az a fiú, csak akkor hasznosítja a gyűjtését, amikor rendszert tart itt első sorban és felkészül rá. Növényeket gyűjt, kiviszi a növénymappát, abba mindjárt elhelyezi a virágot, vagy más növényi részt; bogarat gyűjt, visz magával üvegcsőben kábító, ölöszer, legalább egyszerre véget vet a rovar szenvedésének. Szedegeti a környék ásványvilágát, nagyon helyes, csak úgy ne tegyen, mint az a kiránduló társaság apraja-nagyja a legutolsó aggteleki kirándulásomon. A kiránduló társaság ugyanis nem a barlang csodás szépségét bámulta, hanem ahol csak egy cseppkövet megtudtak kapni, lett-légyen az combvastagságú, be a hátizsákba, még a kabátokat is összekötötték, hogy minél többet tudjanak elvinni egy-két kilométernyi távolságra, mert természetesen, amikor már terhes volt a cipelés, otthagyták.

A felnőtteket, a szülőket terheli itt a felelősség első sorban, hogy amikor a gyermek lelke, ösztöne balfelé kezd lengeni, a helyes irányba terelje. Mert ahogyan az a gyermek a kiránduláson megszokja a kiméletlenséget, az ökológót, az erősebbé a hatalom elvét, ez a mentalitás megrögződve benne, az életben is saját ösztönös érdekeit tartja szem előtt, durván keresztülgázol mindenben és mindenkin, ez pedig sem a szülőknél sem pedig a társadalomnak, amelynek jövőbeli részesei lesznek, nem érdeke. Eléggé megtépázza a gyermek idealizmusát a ma győtrődő, létért küzdő élete, minek engedjük, hogy ez a lélek olyan fenséges környezetben, mint a természet, eldurvuljon. Erős kézzel, de még erősebb lélekkel fogjuk meg azt a gyermek kezét, hogy az mindig a miénk maradjon.

VÁLASZOK A SZÜLŐK LEVELEIRE.

B. K.-né. Levele után ítélve úgy látjuk, hogy gyermekei nevelésében nem mindig találja el a helyes utat, ne haragudjon meg őszinteségemért Nagyságos Asszonyom, de a legnagyobb hibákat akkor követi el, amikor határozatlan és nem következetes gyermekeivel szemben. A kis Gyurikával szemben nagyon sokszor acéllamrába kell elzárni az anyai szívét. Ha jól emlékszem, már második levelében panaszkolja, hogy a «Gyurka akaratossága határtalan, amit a fejébe vesz, nincs szülői hatalom, ami megmátsa. Csak két esetet említék fel a sok közül, — írja levelében — ha megletszik neki egy játék a kirakásban, képes napokig nem enni, amíg meg nem veszem neki a kívánt játékot. Kérés, verés semmit nem használ. Most is azért háborgatom soraimmal a kedves szerkesztő urat, mert a Gyuri makacssága már egy hét óta sem akar megszűnni, 7 nap alatt az amúgy is sovány gyermek másfél kilót fogyott». (Leveléből a többi szülő-olvasóm okulására idézem a szomorú részletet.)

Az 5 éves Gyuri bajára nem lehet rögtön ható orvosságot készíteni. A Gyurit öt hosszú éven keresztül nevelték édes szülei a mai akaratos, szófogadatlan gyermekként. Javulást tehát gyorsan nem várhatunk. Még egyszer ismétlem, tanácsomnak csak akkor lesz eredménye, ha a szülők páncélsekrénybe zárják szívüket. Mindenekelőtt taka-

rékosabban kell bánni a csókkal, az egyetlen gyermekeknek fölösen kijáró szülői ajándékkal. Az anyai csóknak vissza kell szerezni az értékét, csak akkor lesz áldás a gyermek lelkének a szülői csók, ha jutalmazunk vagy kitüntetünk vele. Ha néha-néha kikapott a Gyuri, akkor a mamája csókokkal törülte le a kis bűnös könnyeit, szóval bocsánatot kért a bűrő a vétkestől, hogy igazságos mert hozzá lenni. Ilyen nevelési eszközökkel nem lehet a gyermekből jellemes, erős akaratú és elhatározású férfit nevelni Nagyságos Asszonyom!

Igyekeztek egy félévig szigorúan betartani alábbi tanácsaimat, ha eredménye lesz receptünknek, akkor a másik félévben keverhetünk egy kevés édességet is a keserű orvosságunkba!

1. Csak a szülő akaratára érvényesüljön Gyuri mindennapi életében, az övé csak akkor, ha az jószándékból és nem makacsságból ered.

Pl. Az asztalra került ételben nem válogathat, ha válogat, nem kap enni. A mama porciózza ki neki az ételt. (Ne úgy, mint eddig!) Kedvenc falatait csak akkor tegyük a tányérjára, ha aznap nem volt viselete ellen kifogás!

(Ha fogy az első hetekben, ne essünk kétségbe, a gyomor nem tud sokáig dacolni!)

Mivel állandóan csak gyümölcsöt akar enni s attól

sokszor volt hurutja, ne tegyünk az asztalra egy jó ideig gyümölcsöt! (Ha látja, hogy a szülők sem esznek, ő is könnyebben lemond róla.)

2. Valahányszor engedetlen vagy civódó játzó-társaival szemben, egy-egy játékot kivonunk a forgalomból. S nincs sírás, jajveszékés, ami meglágyítsa a mama szívét! A játék rejtekhelyét elárulni nem szabad!

Ha hosszú napokon át kevés játékkal kénytelen beérni, kezdi majd megbecsülni a megmaradt játékok értékét!

Ha a kirakatok előtt megegyeszer megismétlődnek a tomboló sírás, akkor az összes játékeit eltelesszük előre 1–2 napra. Csak akkor adjuk vissza újból, ha rossz viselkedéért bocsánatot kér. (A bocsánatkérés eleinte nehezen fog menni, mert tudtommal az elkényeztetett Gyurka öt éven keresztül soha nem kért még senkitől bocsánatot.)

Kegyetlen tanácsok ezek egy szerető anyai szívnek, — sóhajt fel a Gyuri mamája, — de az utolsó szóig szíveskedjék betartani Nagyságos Asszonyom, ha azt akarja, hogy kis fiából hasznos, szeretetreméltó tagja legyen a társadalomnak.

Ha eltelt a kritikus félesztendő, nagyon kérem, újból keressen fel őszinte soraival!

L. M.-né. Szomorúan olvastam végig levelét. Nem látnám olyan veszedelmesnek a dolgot, ha nagyigényű leányuk kívánságait gond nélkül ki tudnók elégíteni. Asszonyom, az ön panszos levele a mai beteges kornak a hű képe. A nemzet sorsán aggódo nevelőnek sír a lelke, ha ilyeneket olvas: *«Szegény iparosok vagyunk s bizony nagy erőfeszítésünkbe került egyetlen leányunk kistafirozása. S a legelső levelében mégis azt írta haza, hogy a tanítónőképzőbe az ő fehérműje a legegyszerűbb, a többié mind drágább és díszesebb, a lefekvéskor és felkeléskor mindig gyűlt magát társnői előtt. Azt írja, hogy minden héten küldjünk neki csomagot, mert a krumplifőzeléket, a tök-káposztát, karalábét, babot, a paradicsomot nem tudja megenni az internátusban, ha erőszakolják az evésre, akkor kihányja».*

Nehéz feladat elé állított Asszonyom! Lelkiismeretem azt parancsolja, hogy a kegyetlenségig őszintének kell lennem, ha javítani akarunk a bajon.

A főbűnös maga, Asszonyom! Ha egyetlen leányával érezte volna az otthoni szegénységet, ha megtakarított pénzcskéjét nem a leánya öltöztetésére és kényelmére költötte volna el, akkor ma nem lennének álmatlan éjszakái. Ön úgy gondolta, hogy a jó szülőnek nem szabad a szegénység gondjait gyermekével megosztani. Pedig, jó Asszonyom, a szegénység sokszor kincset jelent a nevelésben, a szegénység nagy művész és ügyes nevelő, az ő segítségével kerülnek napfényre a legszebb lelki tulajdonságok: a megértő szeretet, a könyörület, a lemondás, a szerénység, a takarékoság, úgy-e belátja, hogy ezek az élet legnagyobb értékei, Asszonyom, vallja be őszintén, maga szegyelte leánya előtt a nemes szegénységét, ha szembe került gyermekével, letörölte a könnyeit és nevetett, elpálostolta fájdalmát, ezer nagy gondját és bőségről beszélt, csak a szeretett gyermek ne szomorkodjon, ne érezzen szükségét. Pedig de jó lett volna néha-néha együtt sírni, szomorkodni egyetlen gyermekével! *«Sose járatam ócska ruhában, mindig újat vettem neki és most mégis így ír.»* Törölje le a könnyeit és hallgasson meg, Asszonyom!

Tízennégy éves koromig soha nem volt új ruhám, édesapám, nagyobb testvéreim elnyúlt ruháit viseltem, vígan, boldogan. S amikor édesanyám áldott jó kezéből kikerült a kis nadrág, az összetoldozott kabátka, könnyes szemmel, halásan borultam a nyakába s annyira csordultig volt kicsi gyermekszívem a leírhatatlan szép érzésekkel, hogy még a *köszönöm* szó sem jött ki néha ajkamon!

Az internátusban nevelkedtem fel én is, szegényes volt a külseje, belseje diákládámnak, de az első levelem utolsó mondatára, amit hazairtam, még ma is emlékszem,

így szólt: *«Nincs semmi bajom édesanyám, ma volt rajtam először az édesapám kabátjából készült ünnepi ruhám, nagyon vigyáztam rá, a templom után mindjárt levettem és a foltos ruhámba mentem le az udvarra játszani.»*

Édesanyám vigyázzon az egészségére, én hála az Istennek egészséges vagyok, a kosztunk jó, nincs semmi bajom, a magyarból jelesre feleltem» stb. Mi mindig tudtuk, miért szomorkodnak szüleink s bizony sokszor megtörtént, hogy a takarékpénztár szerepét betöltő kövér cserépdísznők sovány tartalmát mosolyogva ajánlottuk fel édesanyánknak.

A csomagok küldését meg szüntesse be, Asszonyom! Az otthoni szalonba, töpörtőspogácsa sokkal nehezebb étel, mint a krumpli-, bab-, káposztafőzelék. Legyen őszinte leányához és írja meg neki a legközelebbi levelében, hogy milyen nehezen élnek otthon, alig keresik meg a legszükségesebbre való pénzt. Sokkal soványabb az ebéd is, mert a havi köztartási díjra kell összekuporgatni a garast. Azt ne írja meg, hogy a sűrű csomagok elmaradnak, elég érett már a leánya ahhoz, hogy a sorok közül is tudjon olvasni. Névnapi, születésnapra küldhet csomagot, de szerény legyen a tartalma, nehogy a túlságos ingyenc falatok meghazudtolják panaszos levelét.

Látogassa meg kis leányát, simogassa meg elkényeztetett fejét és mondja el neki kedves anyai szavakkal az én szigorú üzenetemet.

R. I.-né. *«Mióta zongoraórára jár a leányom, nem akar segédkezni a konyhában, ezerféle kifogással él, csak megszabaduljon a házi munkáktól. Pedig eddig a legszorgalmasabb segítőtársam volt, segített a mosogatásnál, zúgolódás nélkül stoppolta meg testvérei harisnyáit»* stb.

Ha azt a kérdést intéznénk a zongoraórára járó kis leányok szűkös anyagi viszonyok között élő szüleikhez, hogy írják meg őszintén, milyen változást vettek észre leányaikon, amióta zongora- vagy hegedűórára járnak, én azt hiszem, hogy a mamák többsége ugyanazzal a panasszal állna elő, mint Nagyságos Asszonyom. A szülők túlnyomó része az idegenek előtt még dicsekszik is *«művésznék született»* kis leányuk kifinomult, megváltozott természetével, a valóság pedig az, hogy a büszkélkedő anya szégyeli bevallani szülői tehetetlenségét.

Ha szegény vagyok és gyermekemnek nincs különös zenei tehetsége, akkor nem járatom leányomat zongoraórára.

Nagyságos Asszonyom abból a nagy igazságból indul ki, hogy a zene jótékonyan hat a gyermek lelkületére, nemesebbi érzéseit stb. De ha azt látja a szülő, hogy szorgalmas, házias leányát — hogy Nagyságos Asszonyom szavaival éljek — mintha kicserélték volna, akkor igen egyszerűen beszünteti a zongoraórára való járást. Ha mégsem akar ilyen gyors intézkedéshez nyúlni, akkor egy jó ideig vegyen magának fáradságot és a zongoraórára eső időnek minden percét kísérje figyelemmel.

Ha nem rejtőzik a zeneórák mögött diáksapkás lovag vagy gyakori társas összejövetel, akkor keressük az okot kis leányunk alaptermészetében. Nem álmódzó természetű-e, az egyes melódiák nem teszik-e betegbé a regényességre amúgy is hajlamos lelkét. Az ilyen esetekben nem árt, ha megválogatjuk a zongoradarabokat, egy ideg orvos ismerősöm hasonló esetben azt tanácsolta, hogy a zongoraóra előtt és után sportoljon a leány.

Abban az esetben pedig, ha azt gondolja a *«művész»* csemete, hogy aki zongorázni tanul, annak megalázó a házi munka elvégzése, legjobb módszer a zeneórák megszüntetése. A tilalom alól csak akkor oldanám fel *«művész»* leányomat, ha megígérné, mielőtt a zongorához ülne, az edényeket patyolat-tisztára elmosogatja, a kis testvérkéket ruháit, harisnyáit megfoltozza, megstoppolja stb. stb.

Ha meg volt elégedve válaszómmal Nagyságos Asszonyom, közölje velem.

Siklaci István.

SZÉCHENYI ISTVÁN, A NEMZETNEVELŐ.*

A magyarság számára Széchenyi nemcsak „politikus”, hanem pedagógus, a felnövekvő nemzedékek kis közösségeinek szellemi vezetője, testi, lelki kifejlésük, tökéletesedésük irányítója, gondozója és bűvara. A politikus, az államférfiú nagyobb emberi közösségek: népek, nemzetek s az emberiség életének, kifejlésének, haladásának, boldogulásának irányítója, intézője és egyben bűvara is.

Széchenyi értelmezésében a *politika* voltaképpen a *nemzet nevelése*, vagy legalább is az tartoznék lenni.

Széchenyi gondolkodása ezért a legtisztább pedagógiai gondolkodás. Gondolatvilágából ezért sarjadhatott egy sajátosan magyar pedagógiai irányzat: a *nemzetnevelés*, amint ezt *Imre Sándor dr.* Széchenyi István nézetei a nevelésről, Nemzetnevelés és egyéb e tárgyú műveiben kialakította. Nagy kár, hogy e fogalom divatos és unostalan való használata miatt ma már kezd tartalmatlan jelszóvá süllyedni.

A pedagógus-lélek így fedezi föl Széchenyiben, a politikusban *legnagyobb nemzeti nevelőnk*. Ő mint politikus valóban *nemzetnevelő*: az igazi nevelőknek nagy kötelesség- és felelősségszűrésével.

És Széchenyi nemzetnevelő mivoltának tudatában is volt: „Jogom van Magyarország fölött tanárkodnom” — hangoztatja büszke önérzettel.

A nagy költőkről szokás mondani, hogy azok az emberiség és a nemzetek legnagyobb nevelői.

Széchenyi nem volt *költő*, mert költői alkotásokat nem hagyott ránk. De azért több volt, mint költő. Széchenyi megáldatott a költői lélek minden sajátosságával, az *ihletett*, a *sugallt* léleknek minden erejével és képességével. Művei legnagyobbbrészt nem az okoskodó észnek alkotásai, hanem sugallatok, ihletek, intuíciók termékei s magukon viselik az Istentől való költői természet minden sajátos bélyegét. Csak nem a költészet szokott formáiban és tartalmaiban jelennek meg, hanem legtöbbször politikai műveknek, illetve vitairatoknak ma már történetivé vált külső keretei között *vallomások*, *tanítások*, *feddő*, *ébresztő*, *buzdító*, *harcos szózatok*, *gondolatok*, *bölcs mondások*, továbbá *érzelmi viharoknak* és *érzelmi áradásoknak* rapszódia- és dítiramb-, óda- és elégia-, zsoltár- és himnuszszerű formáiban, mint a prófétai írárok s tartalmazták egy Röntgenelmének a dolgok leglényegére ható látását, egy lobogó lángképzetnek titkoserejű látomásait s a már az istenülésig felmagasztosult, megihletett léleknek érzelmi állapotait.

Ez a tiszta látás, ez az istenülésig fokozódott ihlet az igazi költő örök lényege. S ezért rokon ő a költővel s ezért ér fel egy nagy nemzeti költővel.

Széchenyiben a művész: *nyelv művészetében* nyilatkozik meg.

Ez a csodálatos nyelv művésze őt *remekírónká* is teszi.

Nagyjaink közül a nemzeti köztudat csak Deákot ajándékozta meg a *bölcs* melléknévvel, nevezvén őt a *haza bölcsének*. A bölcs névre Széchenyi is teljes joggal érdemes és méltó.

A bölcs nem tudós, bár sok tudás, sőt — amennyire mondhatni — a mindentudás jellemzi. De „az igazi bölcs az életből tanul a legtöbbet” (Széchenyi). A bölcsben hatalmas és mély értelem erényességgel, mélyeséges erkölcsös-séggel társul. Tudás és minden dologban való lényeglátás és erkölcsiség, im ezek az igazi bölcsnek jellemző sajátosságai. A bölcs ember „a legjobb célból a leghelyesebb módon cselekvő ember”. A bölcsert lelkének ereje s az átlagember-eknek vezetésre és kalauzálásra való nagy szomja:

tanítóvá emeli. Az igaz bölcsnek mindenkor a népek tanítóivá váltak, mert „mint planéták a naphoz, úgy ragaszkodik számtalan emberi lény egy fényes észhez” (Széchenyi). A hajdankorban a *bölcs* volt, ma a *tudós* a népek tanítója.

Széchenyi egyéniségében az igazi bölcsnek minden jellemvonása megvan. Erős ész, röntgenelme, tanulás és dús élettapasztalat árán szerzett mérhetetlen tudás, mélyeséges erkölcsösség, a tanítás szenvedélye, hogy szellemének égi világosságát embertársaira, fájára kiáraszsa, nekik „világot” gyújtson, — mindez feltalálható benne. Olvassuk csak életrajzát, naplóit, tanításait, gondolatait, bölcs mondasait s vegyük számba tanítói céllal írt műveinek hosszú sorát: nem tagadhatjuk, hogy ő valóban méltó a *bölcs* névre!

Bölcs: politikai tanításaiban és gondolataiban, amelyek a történelem, az emberiség, a nemzetek, népek, a magyar faj, a társadalom, az emberi művelődés és haladás kérdéseiről szólnak. S bár kidolgozott rendszert nem hagyott ránk — csak tervbe vette rendszerének kidolgozását — mégis versenyre kelhet e téren akármely történetfilozófussal vagy állambölcsessel. Bölcs azokban a tanításaiban és gondolataiban is, amelyekben nem az emberi közösségek problémáival foglalkozik, hanem amelyekben az egyes ember s az emberi élet nagy kérdéseit: a vallás, a boldogság, a megelégedés, az ész és szív, szerelem és szeretet, emberi mivoltunk, embersorsunk stb. kérdéseit boncolgatja számunkra és önmaga számára, hogy általuk *életbölcsességre* jussunk. Józan és mégis magasztos a Széchenyi tanította életbölcsesség. Velejét ebben a mondatában foglalhatjuk össze: „Tiszta szándék, tiszta lélek — akár siker akár nem”. Ezt a sajátos életbölcsességet a kereszténység szellemének s az ő magyar fajiságának titkos egymásra hatása formálta ki benne: a kereszténység fen-séges erkölcsi eszménye s az ő magyar elméjének józansága és magyar mivoltának tüzes, lelkes természete.

Széchenyi ugyan nem adott rendszert itt sem, az élet problémáit, az erkölcs kérdéseit sem fejtegette tudományosan. Ő nem volt sem moralista, sem filozófus. Ő több volt mint bölcselő: ő *bölcs* volt és több volt mint moralista, mert ő *erkölcs tanító* volt.

Egy régi gyönyörű magyar szólás azt mondja, hogy „a bölcsesség az Isten erejének párja”. A magyar lélek ebben a szólásban csodálatosan finom megérzéssel fejezi ki a bölcsesség igazi mivoltát, azt t. i., hogy a bölcsesség az emberi tehetségeken és képességeken túl — valami már nem emberi, hanem *isteni erő*, amely csak kiváltság, égi ajándék, az elhivatottság, a kiválasztottság bélyege, a *küldetés bizonyossága* — felső hatalmak részéről.

Széchenyiben is az.

Nem csuda az, hogy egy magyar mágus, aki állandóan idegen nyelvek környezetében és használatában éli életét, aki naplóit, jegyzeteit, szüleihez írt leveleit — tehát élete s lelke legbensőbb dolgait — idegen nyelven írja, egyszer csak a főrangúaktól lenézett, megvetett magyar nyelv szószólójának csap fel és a törvényhozás termeiben, a társas életben máról-holnapra használni is kezdi azt s bő termékenységgel írt műveiben ezen a nyelven kezdi tanítani népét, ezen a nyelven kezdi hirdetni fájának a nemzeti boldogulás és fölemelkedés ígét, a magyar üdvöt? És ezen a nyelven az életújítás útjára térít egy nemzetet! Ő válik a költők, írók ihletőjévé és tanítójává is! És nemzeti remekíróvá! Ilyen esetet csak az apostolok cselekedeteinek könyvében olvashatunk. Hisz ez a „nyelveken szólás” képessége!

* Részlet *Fekete József és Váradi József: „Széchenyi vallomásai és tanításai”* c. munkájából, mely a legnagyobb magyar gondolkodók egyikének nemzetnevelő eszméit mesteri összeállításban közli az olvasó közönséggel. Az 507 oldalra terjedő szépnymású vaskos kötet a „Studium” kiadásában jelent meg. (Bp., IV., Múzeum-körút 21.)